

Bakalářská práce

Rozvoj smyslů dětí předškolního věku s pomocí přírodních materiálů

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Eliška Vojtíšková

Vedoucí práce:

RNDr. Dominik Rubáš

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Rozvoj smyslů dětí předškolního věku s pomocí přírodních materiálů

<i>Jméno a příjmení:</i>	Eliška Vojtíšková
<i>Osobní číslo:</i>	P20000825
<i>Studijní program:</i>	B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl: Vytvoření metodických materiálů s aktivitami pro rozvoj smyslů dětí předškolního věku s pomocí přírodních materiálů.

Požadavky:

- a) studium odborné literatury
- b) vytvoření metodický materiálů
- c) realizace aktivit dle vytvořených metodických materiálů
- d) závěrečná reflexe a autoreflexe

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1829-0.

GALLEGOS, E. S., 2018. *Zvířata čtyř oken: integrace myšlení, smyslového vnímání, citění a imaginace*. Praha: Maitrea. ISBN 978-80-7500-341-6.

JANČAŘÍKOVÁ, K., 2017. *Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-327-8.

NÁDVORNÍKOVÁ, H., 2014. *Rozvíjíme vnímání a tvořivost dětí: dítě a jeho psychika – poznávací schopnosti a funkce*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-163-2.

POLÁKOVÁ, P., 2019. *Jak rozvíjet pohyb, emoce a smysly: pozorné a spokojené dítě*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0760-5.

Vedoucí práce:

RNDr. Dominik Rubáš

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

19. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 1. května 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, panu RNDr. Dominiku Rubášovi za odborné vedení a připomínky při zpracování této práce. Poděkování patří rovněž celému pedagogickému sboru ZŠ a MŠ Na Daliborce za možnost realizovat své přípravy v mateřské škole.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na rozvoj smyslů u dětí předškolního věku v souladu se základními principy environmentální výchovy. Teoretická část se věnuje vysvětlení pojmu environmentální výchova a jejímu uplatnění v mateřských školách. Dále je popsána charakteristika smyslového vnímání u dětí předškolního věku s ohledem na jeho rozvoj. Praktická část se věnuje tvorbě metodických listů zaměřených na rozvoj smyslů s pomocí přírodních materiálů pro předškolní děti.

Klíčová slova

Environmentální výchova, mateřská škola, předškolní věk, smyslové vnímání, hra, metodický list

Anotation

The bachelor's thesis is focused on the development of the senses in children of preschool age in accordance with the basic principles of environmental education. The theoretical part is dedicated to the explanation of the concept of environmental education and its application in kindergartens. Next, the characteristics of sensory perception in children of preschool age are described with regard to its development. The practical part is devoted to the creation of methodical sheets focused on the development of the senses with the help of natural materials for preschool children.

Key words

Environmental education, kindergarten, preschool age, sensory perception, game, methodical sheet

Obsah

Úvod.....	12
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 Environmentální výchova	13
1.1 Environmentální výchova v RVP PV	14
1.2 Podpůrné a výukové programy EVVO, EP pro mateřské školy	15
1.3 Význam prostředí a role pedagoga v environmentální výchově v MŠ	16
1.4 Uplatnění environmentální výchovy v alternativně zaměřených programech mateřských škol.....	17
1.4.1 Ekoškoly, lesní školky	18
1.4.2 Mateřská škola Montessori	18
1.4.3 Waldorfská mateřská škola	18
1.4.4 Mateřská škola s programem Škola podporující zdraví	19
2 Charakteristika smyslového vnímání	20
2.1 Zrakové vnímání	20
2.1.1 Vývoj zrakového vnímání	21
Vývojové škály zrakového vnímání.....	22
2.1.2 Poskytování podnětů pro rozvoj zraku u dětí v MŠ v přírodním prostředí. 22	
2.2 Sluchové vnímání.....	23
2.2.1 Vývoj sluchového vnímání	23
2.2.2 Poskytování podnětů pro rozvoj sluchu u dětí v MŠ v přírodním prostředí 24	
2.3 Hmatové vnímání	25
2.3.1 Vývoj hmatového vnímání.....	25
2.3.2 Poskytování podnětů pro rozvoj hmatu u dětí v MŠ v přírodním prostředí 26	
2.4 Čichové a chuťové vnímání	26
2.4.1 Poskytování podnětů pro rozvoj čichu a chuti u dětí v MŠ v přírodním prostředí.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST.....	28
3 Úvod k praktické části.....	28
3.1. Zásady vzdělávací práce v MŠ Na Daliborce	28
3.2. Environmentální činnost MŠ Na Daliborce	29

4	Úvod k metodickým listům.....	30
5	Metodický list č. 1 – rozvoj hmatového vnímání.....	31
5.1	Hodnocení metodického listu č. 1.....	36
6	Metodický list č. 2 – rozvoj sluchového vnímání.....	37
6.1	Hodnocení metodického listu č. 2.....	43
7	Metodický list č. 3 – rozvoj zrakového vnímání.....	44
7.1	Hodnocení metodického listu č. 3.....	49
8	Metodický list č. 4 – rozvoj čichu.....	50
8.1	Hodnocení metodického listu č. 4.....	55
9	Metodický list č. 5 – rozvoj chuti.....	56
9.1	Hodnocení metodického listu č. 5.....	61
	Závěr.....	62
	Seznam literatury.....	63

Seznam použitých zkratek a symbolů

D – Děti

EP – Environmentální poradenství

EVVO – Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

MŠ – Mateřská škola

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

P – Pedagog

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SŠ – Střední škola

ZŠ – Základní škola

ŽP – Životní prostředí

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Přiřazení přírodnin

Obrázek č. 2. – Hra na nástroje

Obrázek č. 3. – Střílení na terč

Obrázek č. 4. – Vaření čaje

Úvod

Všichni si uvědomujeme, že příroda je nedílnou součástí každého z nás a poskytuje nám možnost pozorovat její rozmanitost. Každá rostlina, zvíře a člověk jsou unikátní, a právě proto je důležité, abychom se o přírodu starali, aby mohla neustále vzkvétat. Je tedy podstatné, abychom tuto myšlenku vštěpovali již od dětství, aby každé dítě mělo nadále příležitost objevovat, poznávat, zkoumat přírodu. Dětem bychom měli dopřát dostatek času na vnímání sebe samých a svého okolí všemi smysly, snažit se porozumět a hledat soulad s přírodou.

Jako studentka programu předškolní pedagogiky jsem měla možnost v rámci svých pedagogických praxí navštěvovat mateřskou školu se zaměřením na environmentální výchovu – ekoškolu ZŠ a MŠ Na Daliborce v Hořicích. Jelikož mě tento pedagogický přístup zaujal, v rámci svých praxí v této mateřské škole jsem vytvořila metodické listy pro rozvoj smyslů dětí předškolního věku s pomocí přírodních materiálů. Cílem vytvořených metodických listů je, aby si děti uvědomily, jaké všechny smysly máme a jak s nimi můžeme pracovat. Pro děti je velmi důležitý kontakt s přírodou a jejími prvky, a proto jsou všechny aktivity realizovány venku. Interakce s přírodou je pro děti niterně a bytostně potřebná a má vliv na jejich celkový rozvoj. Tuto práci popisuji ve své praktické části a v návaznosti na tuto problematiku se v teoretické části věnuji environmentální výchově, jejímu zakomponování do školních vzdělávacích programů mateřských škol, podpůrným programům, které EVVO propagují a nabízí. V další části se věnuji smyslovému vnímání, popisuji vývoj zraku, hmatu, sluchu, čichu a uvádím, jak je možné tyto smysly v rámci mateřských škol rozvíjet v přírodním prostředí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Environmentální výchova

„Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) a environmentální poradenství (EP) jsou významnými preventivními nástroji politiky životního prostředí. Jejich cílem je rozvoj kompetencí (znalostí, dovedností a postojů) potřebných pro environmentálně odpovědné jednání lidí, tedy takové jednání, které je v dané situaci a možnostech co nejpříznivější pro současný i budoucí stav životního prostředí. Environmentálně odpovědné jednání je chápáno v osobní, občanské i profesní rovině, dotýká se zacházení s přírodou a přírodními zdroji, spotřebitelského chování a aktivního ovlivňování svého okolí s využitím demokratických procesů a právních prostředků“ (MŽP, 2023).

Prostředí, ve kterém žijeme, se týká nás všech. Environmentální výchova by proto měla být důležitou součástí výchovy každého jedince od nejtělejšího věku a je od roku 2004 začleněna do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Předškolní děti si utváří postoj k okolnímu světu a v mateřské škole je můžeme směřovat k zodpovědnosti za naše životní prostředí, učit je lásce k přírodě, rozvíjet jejich empatii a citlivost. Dle Leblové (2016, s. 15) je nezbytnou součástí předškolní výchovy vytváření správných hodnot, postojů a kompetencí k péči o naše životní prostředí. Pro tyto postoje je důležité, aby se člověk uměl ve svém životě něčeho vzdát, omezit se ve prospěch budoucnosti planety.

Hlavním cílem environmentální výchovy je člověk, který má potřebu přírodu chránit, poznávat, vnímat a být k ní zodpovědný. Environmentalistika zároveň zkoumá působení člověka na ekosystémy. Globálně se také používá termín výchova k udržitelnému rozvoji. Tento pojem je v současné době používán v mnoha kontextech, nevyhne se mu ani při vzdělávání předškolních dětí. *„Rozumíme jím odmítnutí konzumu a přijetí zdravého životního stylu. Předpokládá široké a hluboké pochopení zákonitostí vývoje společnosti v oblasti sociální, ekonomické, kulturní...“ (Leblová, 2016, s. 16)*

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) a environmentální poradenství (EP) je státním programem, Ministerstvo životního prostředí je jeho hlavním garantem v České republice. „Cílem MŽP je zabezpečit dlouhodobé fungování systému EVVO a EP v co nejvyšší kvalitě a zároveň jeho otevřenost novým přístupům a trendům, jak je to popsáno v aktuálním Státním programu EVVO a EP na léta 2016–2025. Podpora systému je zajišťována především formou legislativních norem a diferenciovaných finančních programů, rozvíjením metodik, informováním a osvětou veřejnosti, komunikací s veřejností nebo podporou funkčních sítí středisek ekologické výchovy a

environmentálních poraden. EVVO a EP se v posledních letech stále více tematicky i metodicky zaměřují na oblast změny klimatu, jako svou jednoznačnou prioritu“ (MŽP, 2023).

1.1 Environmentální výchova v RVP PV

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je základním kurikulárním dokumentem vymezujícím hlavní požadavky, podmínky a pravidla, se kterými pedagog v mateřské škole pracuje.

RVP PV můžeme nazvat také „živým dokumentem“ přičemž záleží na pedagogovi, jak s ním bude pracovat. Dle Svobodové (2010, s. 26) ožívá tehdy, když se věnujeme jeho myšlenkám a nacházíme v něm nové impulzy, které mohou změnit naši perspektivu na práci s dětmi a motivovat nás k vyzkoušení nových a lepších přístupů.

RVP PV obsahuje pět oblastí, kde se environmentální výchova prolíná napříč všemi klíčovými kompetencemi a vzdělávacími oblastmi. Větší pozornosti se environmentální výchově dostává v oblasti Dítě a svět. Kurikulární dokument shrnuje environmentální výchovu takto: *„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí“* (MŠMT, 2023).

Vzdělávací nabídka v rámci této oblasti by měla směřovat k nastolení pozitivního vztahu dítěte k ochraně přírody a života. Pedagog může zvolit různé metodiky, jak dosáhnout tohoto záměru. Nejpřirozenějším prostředkem je pozorování blízkého prostředí a života v něm – okolní příroda, kulturní a technické vybavení a památky, vycházky do okolí, výlety a rozhovory o viděném a zažitém. Hry a aktivity může přizpůsobit tak, aby dítě mohlo sledovat děje přírody, nabídnout ekologicky zaměřené hravé aktivity, navštěvovat často venkovní prostředí a nabízet činnosti přispívající k ochraně životního prostředí (péče o zahradu, starost o malé zvíře apod.). Zároveň pedagog může pracovat s přírodovědnými literárními texty, volit vhodný obrazový materiál (encyklopedie, knížky pro děti s přírodovědnou tematikou apod.).

Aby mohly být tyto cíle naplněny, je důležité dětem předávat vědomosti díky kterým pochopí současné problémy v přírodě. Jestliže mají děti možnost prozkoumávat určité místo v přírodě po delší dobu, mohou si vytvořit emocionální spojení s „místními obyvateli“, seznámit se s nimi a pochopit tak jejich způsob života. Děti si po seznámení začnou uvědomovat důležitost bytostí, o kterých doposud neměly povědomí, a lépe si

zpracují jejich funkce v přírodě. Toto nové povědomí podněcuje jejich zodpovědný a respektující přístup k přírodě. Díky nově vytvořenému vztahu k přírodě mohou děti snáz vnímat lidské zásahy jinak a tento nový vhled může ovlivnit jejich vlastní jednání. (Leblová, 2016, s. 25)

Cílem ekologické odpovědnosti je utvoření si nadhledu nad problémy a pochopit tak co nejvíce vzájemných vztahů. Pedagogové by měli děti vést k citlivému a zodpovědnému přístupu vůči životnímu prostředí a uvědomění si, že jsme všichni jeho součástí (Hederer, 1994, s. 11).

1.2 Podpůrné a výukové programy EVVO, EP pro mateřské školy

Ekologickou výchovou a vzděláváním se v současné době zabývá řada odborné literatury a je k dispozici mnoho užitečných webových portálů. Nabídka EVVO, EP programů je k dispozici pod jednotlivými kraji, jsou zde například připravené katalogy s nabídkou vzdělávacích programů, programy pro pedagogy MŠ, ZŠ, krátkodobé, pobytové programy, projekty atd. Například v Královéhradeckém kraji nalezneme Středisko ekologické výchovy SEVER, jehož hlavním posláním je prohloubení odpovědného jednání vůči přírodě a planetě a směřování k udržitelnému životu. Toto sdružení připravuje mnoho zajímavých aktivit, které jsou k dispozici na jejich webových stránkách (sever.ekologickavychova.cz). Programy určené pro předškolní děti jsou komponovány tak, aby v nich podporovaly všeobecný rozvoj a pomáhaly pěstovat žádoucí kompetence jako samostatné myšlení a jednání, tolerance, schopnost spolupráce, vcítění se, ale i schopnost prožívat a své pocity vyjadřovat. Programy využívají prvků dramatické výchovy, smyslových a pohybových her a kladou si za cíl děti formou konkrétního prožitku v nich vzbudit zájem o danou tematiku. (SEVER Hradec Králové, 2012)

Dalším podpůrným programem pro realizaci environmentální výchovy v mateřské škole je Mrkvička (Malý rádce kvalitní ekologické výchovy pro mateřské školy), kterou zprostředkovává díky podpoře z Ministerstva školství, mládeže tělovýchovy Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Do programu je v současnosti zapojeno 949 školek ze 14 krajů. Program poskytuje pedagogickým pracovníkům metodickou podporu a umožňuje sdílení zkušeností mezi školami v oblasti EVVO. Zaregistrované mateřské školy mohou využívat mnoho výhod, nejdůležitější je však sdílení zkušeností z této oblasti výchovy. Zároveň toto sdružení prosazuje na celostátní úrovni environmentální výchovu, vytváří společné projekty a pojmenovává, v čem spočívá dobrá praxe v environmentální výchově. Sdružení připravuje různé materiály, workshopy, semináře. (MŽP, 2018)

Mateřské školy se mohou zapojovat do těchto programů, které jim poskytují návody pro environmentálně praktickou činnost a výchovu, pomáhají pedagogům s náměty pro každodenní práci s předškolními dětmi v této oblasti.

1.3 Význam prostředí a role pedagoga v environmentální výchově v MŠ

Mateřská škola poskytuje dětem základní znalosti a povědomí o věcech kolem nich. Z toho důvodu by měla být environmentální výchova podstatnou součástí vzdělávací nabídky každé mateřské školy. V současnosti se můžeme setkat s různými přístupy při tomto vzdělávání v mateřských školách, většina pedagogů si ale uvědomuje významnost udržení a zachování zdravého prostředí, ve kterém budou naše děti nadále žít.

Interakce s prostředím má schopnost rozvíjet dítě celkově. Díky přirozenému zájmu a zvědavosti vstupuje do vztahu s prostředím ve svém okolí, vtěluje si pocity, vjemy, zkušenosti, kterých se mu od prostředí dostává. Dá se říci, že mezi prostředím a dítětem dochází ke komunikaci ve smyslu výměny informací (Slabá, 2020, s. 51). Dle Jančaříkové a Kapuciánové je pro děti v předškolním věku ideálním prostředím, kde se mohou setkávat s „třetím“ učitelem, kterým je zahrada (Jančaříková a Kapuciánová, 2021, s. 10).

Prostředí, ve kterém se děti vzdělávají, je téměř stejně důležité jako role pedagoga. V mateřské škole učitel plní mnoho rolí, které by měl přijmout a ztotožnit se s nimi, aby jeho práce byla odpovídající a účinná. Termín „role“ se může použít jako označení úkolu, poslání či předpokládané způsoby chování a jednání, které se od učitele očekávají (Šmelová, 2006, s. 120).

V odborné literatuře se můžeme setkat s různým vymezením rolí učitele. Dle Šmelové staví RVP PV učitele do následujících rolí:

- „*Role ochránce a poskytovatele odborné péče – učitel zajišťuje odbornou péči; vytváří pro děti zázemí, ve kterém zažívají pocit bezpečí, lásky, porozumění, štěstí a pohody.*
- *Role zprostředkovatele poznatků a zkušeností – učitel zprostředkovává poznatky a implementuje je do kurikula MŠ a strategie předškolního vzdělávání; využívá či vytváří situace, jejichž prostřednictvím dětem zprostředkovává zkušenosti; při práci využívá vhodné strategie a metody.*
- *Role poradce a iniciátora – učitel se stává průvodcem na cestě za novými poznatky; konzultantem pro výchovné a vzdělávací situace v mateřské škole, jakožto poradcem pro řešení různých situací, s nimiž se dítě v běžném životě setkává; měl by vytvářet vhodné podmínky pro osvojování si nových dovedností a formování správných postojů.*
- *Role manažera – učitel chápe podstatu práce s RVP PV; spolupodílí se na tvorbě školních a třídních vzdělávacích programů a v pojetí RVP PV, projektuje; využívá vhodné*

evaluační nástroje; je tvůrcem osobitých vzdělávacích strategií, pomůcek; dokáže flexibilně reagovat na nové podmínky, inovuje vzdělávání; vytváří podmínky, v nichž dítě řeší různé úkoly.

- Role diagnostika a klinika – úkolem učitele je diagnostikovat zájmy a potřeby dětí, rozpoznávat potíže; na základě pedagogické diagnostiky poté hodnotit rozvoj osobnosti dítěte; měl by komunikovat se svými kolegy, s rodiči, s ostatními partnery školy; intervenovat“ (Šmelová 2006, s. 124–125).

Učitel v mateřské škole by měl pozitivně vnímat zapojení environmentální výchovy do své každodenní pracovní činnosti a propagovat například každodenní pobyt na čerstvém vzduchu, zapojovat do třídního programu aktivně strávený čas na zahradě, v lese, uskutečňovat výlety, výpravy do přírody. Tím může ovlivnit, do jaké míry budou mít děti rozvinutý vztah k přírodě a životnímu prostředí. Pedagog má k dispozici mnoho odborné literatury, kde může čerpat inspiraci pro řízenou činnost, děti se při herních, praktických a badatelských aktivitách samovolně učí, jak to v přírodě funguje.

Při seznamování dětí s přírodním prostředím platí princip zachování rovnováhy. Dítě potřebuje vedle řízených činností dostatečný prostor a volný čas k tomu, aby se s přírodou seznamovalo a samostatně hledalo, jednalo. *„Dítě je všemu otevřené, má nápady je schopné samostatně jednat, když není pod stálým nátlakem a jestliže není v jeho okolí vše předem připravené“ (Jančaříková, 2022, s. 15).*

1.4 Uplatnění environmentální výchovy v alternativně zaměřených programech mateřských škol

Pro posilování kontaktu dětí s přírodou jsou zakládány různé alternativní mateřské školky, jejich přístupy k environmentální výchově se mírně liší. Společným rysem je však naučit děti vnímat své okolí, starat se o životní prostředí, ve kterém žijí, být ohleduplní k přírodě.

1.4.1 Ekoškolky, lesní školky

Hlavním posláním ekologicky zaměřených školek, tzv. ekošcolek a lesních školek je umožnit dětem denně pobyt v přírodě, nebo ve školní zahradě, pečovat o zdravý životní styl, nabízet podněty přiměřené věku vedoucí k učení v přírodě, hry v přírodě atd.

Tyto školky si uvědomují důležitost prostředí venkovního, ale často řeší i interiérové vybavení školky. Snaží se o ekologický provoz – třídí odpad, využívají šetrné mycí prostředky, úsporně zacházejí s vodou a elektřinou, interiér je vyzdoben přírodninami, hračky a prolézačky jsou z přírodních materiálů, nábytek je dřevěný. „*Prostředí MŠ, kde se děti denně setkávají s opatřeními snižujícími ekologickou zátěž, formuje jejich návyky*“ (Vošahlíková, 2010, s. 15).

Pedagogové mají možnost uskutečňovat environmentální výchovu dětem každý den během pobytu venku. Zde je třeba dětem dát příležitost, aby mohly v přírodě pozorovat, bádát, experimentovat. Výzkumy prokazují, že pravidelná interakce s přírodou v samostatných lesních školách má prospěšný vliv na rozvoj hrubé motoriky a podporuje kreativitu dětí (Vošahlíková, 2010, s.21).

1.4.2 Mateřská škola Montessori

Montessorri pedagogika vychází z individuálních předpokladů dětí. Z hlediska environmentální výchovy tento pedagogický přístup propaguje otevřený prostor pro zkoumání a pozorování přírody. Školku charakterizuje tzv. připravené prostředí, součástí školky je otevřená zahrada. Zde děti mohou pozorovat přírodu, rostliny, živočichy, změny ročních období apod. V Montessori školce by měla být vyhrazená užitná zahrada, kde děti mají možnost pěstovat bylinky, zeleninu, zároveň chovat malá zvířata, králíky, ovce, kozy apod. Zároveň se o zahradu starají, uklízí sníh, spadané listí apod. Zahradničení umožňuje dětem rozvíjet hrubou motoriku a zároveň se učit, jak se starat o životní prostředí jako celek. Tato zkušenost dětem pomáhá vybudovat lásku k přírodě a zodpovědnost za svět, ve kterém žijí (Slabá, 2020, s. 64).

1.4.3 Waldorfská mateřská škola

Cílem tohoto směru v předškolním vzdělávání je vytvořit takové prostředí a obklopit dítě takovými lidmi, aby se mohlo přirozeně aktivně projevit a mělo příležitost napodobovat konání a jednání dospělých ve svém okolí. Dítě má možnost se svobodně projevit.

Je zde kladen důraz na spoluúčast při veškerém dění v MŠ, pedagog klade důraz na propojení vedení mateřské školy s rodiči a umožňuje jim podílet se na aktivitách dětí

a spolupracovat na jejich výchově. Pro pedagogickou práci je důležité uspořádání prostoru školy, třídy i venkovního prostoru. Vybavení nábytkem, doplňky, pomůckami a hračkami je zásadně z přírodních materiálů. Pojetí obsahu vzdělávání v sobě nese úctu a lásku k člověku, k přírodě a Zemi a vytváří kladný vztah k životnímu prostředí. K utváření kladného vztahu k přírodnímu prostředí patří pravidelný pobyt v přírodě za každého počasí, pozorování a tvoření. Životní prostředí je dětem přibližováno pomocí pohádkových obrazů, příběhů, písniček atd. Prosociální chování ve školce napomáhá k ohleduplnosti jak k ostatním, tak i k přírodě.

Pedagog je vzorem pro děti a má být nositelem správných zásad chování, názorů a postojů. Udržitelný způsob života a odpovědné jednání vůči přírodě a prostředí jsou klíčové, a je důležité znát důsledky svých jednání. Každý z nás může přispět k ochraně životního prostředí, například tříděním odpadů, uklízením si věcí a dbáním na pořádek v okolí. Děti si uvědomují, že za vše, co máme, vděčíme přírodě, a pomocí různých metod jako jsou pohádkové obrazy, příběhy a písničky, se učí pochopit složitost systému životního prostředí a rozeznat následky nevhodného jednání v přírodě (Krutská, 2015).

1.4.4 Mateřská škola s programem Škola podporující zdraví

Program Škola podporující zdraví usiluje o to, aby školy (mateřské, základní a střední) spolupracovaly jako tým a vypracovaly si dlouhodobou a vyváženou koncepci, strategii a metody pro zajištění kvalitativní proměny v dílnu zdravého způsobu života a vzdělávání. Cílem této proměny je poskytnout každému jednotlivci, žákovi a učiteli, v souladu s rodiči a obcí trvalou podporu pro optimální rozvoj a růst v tělesném, duševním, sociálním a duchovním smyslu (Zdravé město Mladá Boleslav, 2012).

Základními aspekty v praktickém běhu předškolního zařízení je dostatek pohybu (každodenní pohyb na čerstvém vzduchu), zdravá výživa (upřednostňovány mohou být regionální potraviny), dobré vztahy mezi všemi zúčastněnými v MŠ.

2 Charakteristika smyslového vnímání

V našem světě se vyskytuje mnoho barev, tvarů, a vzorů. Základem pro správný vývoj člověka je objevování všemi smysly, protože informace se nejlépe získávají přímým prožitkem. Čím více budou smysly u dítěte rozvinuté, tím mu půjde snáz se orientovat v různých životních situacích.

Podle Gallegose (2016, s. 8) nám smyslové vnímání umožňuje okamžitě reagovat na situace, které mohou být pro naši bytost nebezpečné nebo ohrožující, a najít cestu k místům, kde mohou být naše potřeby naplněny a naše bytost chráněna. Díky smyslovému vnímání máme přístup k dimenzím, které vidíme, slyšíme, cítíme, chutnáme a dotýkáme se jich, což nám poskytuje zprávy o bezprostředním a objektivním světě.

Pracovat na rozvoji smyslového vnímání u dítěte v předškolním věku není nepřirozené a komplikované, jelikož má samo potřebu co nejvíce pozorovat reálné předměty, rostliny, zvířata, moci si předměty ohmatat, případně i ochutnat či očichat, poslouchat zvuky.

Tím že se dítě seznámí se situací či předmětem za pomoci smyslů, jeho získané představy se vybaví i za delší dobu a jsou barvitější, konkrétnější a jejich získávání dodává dítěti pocit uspokojení. Jakmile ale upřeme dítěti tuto možnost, může to být pro dítě stresující.

Většina zdravé populace je vybavena hmatem, sluchem, chutí, zrakem a čichem. Kromě těchto smyslových podnětů jsou pro dítě významné i vjemy spojené s taktilními podněty – tedy vnímání vlastního těla v prostoru, vnímání rovnováhy a vnímání celým tělem. Dalšími podstatnými vjemy spojené s vnímáním stavu vlastního těla jsou pocity chladu či tepla, hladu či sytosti, únavy či aktivity. Pedagog by měl dbát na to, aby se dítě učilo se svým tělem pracovat, rozumět mu, naslouchat a reagovat na jeho potřeby (Nádvorníková, 2014, str. 9).

2.1 Zrakové vnímání

Jeden z nejdůležitějších smyslů je zrak. Díky zraku se dokážeme orientovat v prostoru, vnímat vzdálenosti, barvy, tvary...

Proč bychom měly zrak rozvíjet? „*Zrakové vnímání zprostředkovává až 90 % vnímání světa (zejména poznávání vlastností, předmětů a jevů, některých vztahů mezi nimi...)*“ (Nádvorníková, 2011a, s. 24).

Proto, aby dítě bylo ve svém následujícím vzdělávání tedy ve škole schopné učít se základním dovednostem, je kvalitní zrakové vnímání klíčové. Zraková analýza a syntéza je totiž základem pro psaní a čtení písmen a číslic. Zrakovými vjemy prožíváme krásu přírody, výtvarné umění...

2.1.1 Vývoj zrakového vnímání

U novorozence je prvním projevem zrakového vnímání rozlišování světla a tmy. V raném věku dítě se dítě začíná zaměřovat pohledem na matku. Později se začíná věnovat předmětům, které ho obklopují a snaží se s nimi více seznámit. Nasbíranými zkušenostmi začíná odhadovat vzdálenost mezi ním a předmětem a začíná si uvědomovat, jaké věci ho obklopují, tím dochází k rozvoji prostorové orientace. Když dítě začíná pozorovat okolní předměty, učí se soustředit svou pozornost na jeden objekt a rozlišovat ho od ostatních objektů, které tvoří pozadí. Tuto schopnost nazýváme v literatuře vnímání figur a pozadí. (Bednářová a Šmardová, 2015a, s. 14).

Batoletcí období je charakterizováno takzvaným konstantním vnímáním tedy poznáním předmětu bez závislosti na jeho velikosti, barvě, umístění. Konstantní vnímání je úzce spjata se zrakovým rozlišováním neboli uvědomováním si částí a celku, dovedností třídění, polohou věcí. Pro zrakové rozlišování je zásadní mít zkušenost s prostorovým uspořádáním.

V předškolním období dochází k výraznému rozvoji vnímání dítěte, zejména co se týče jeho schopnosti vnímat a orientovat se v prostoru. Dítě se postupně učí rozlišovat různé polohy a orientace předmětů v prostoru, a to nejprve jednoduššími způsoby, jako je odlišení horního a dolního postavení. V další fázi se dítě učí rozlišovat postavení vpravo a vlevo. Vnímání dítěte v tomto období je převážně založeno na celkových vjemech, což znamená, že se více zaměřuje na celkovou podobu a uspořádání prostoru a předmětů v něm než na jednotlivé detaily. (Bednářová a Šmardová, 2015b, s.14)

Na počátku předškolního věku dítě zvládne vnímat čtyři základní barvy, avšak ne vždy se barevné vidění dokáže přesně vyjádřit a dochází tak ke špatnému označení barev. Barevná škála se postupem věku rozšiřuje. V šesti letech je dítě schopno rozeznat barvy doplňkové.

Vývoj schopnosti vnímat tvary u dítěte probíhá zhruba mezi třetím a čtvrtým rokem věku. V této fázi se dítě nejprve učí rozpoznávat jednodušší tvary, jako je kruh, následně pak trojúhelník a čtverec. Postupem času se pak jeho schopnost rozpoznávat tvary rozšiřuje, takže na konci předškolního věku již bývá schopné rozpoznat šest a více různých tvarů (Nádvorníková, 2011, s. 25).

Vývojové škály zrakového vnímání

Pro lepší přehlednost a sledování vývoje zrakového vnímání dítěte, můžeme rozdělit a sledovat v několika oblastech. Mezi ně patří vnímání barev, vnímání figury a pozadí, zrakové rozlišování, vnímání části a celku, zraková paměť a oční pohyby. Rozdělení těchto oblastí umožňuje lépe stanovit, které oblasti jsou dobře rozvinuty a které jsou oslabené. Důkladně rozvinuté oblasti jsou pro dítě klíčové při získávání a zpracovávání informací. Proto je důležité zaměřit se na rozvoj všech těchto oblastí zrakového vnímání a vytvořit tak u dítěte silný základ pro další učení a rozvoj jeho kognitivních schopností (Bednářová a Šmardová, 2015c, s. 15). Jestliže bude některá z funkcí u dítěte oslabená je důležité s danou problematikou pracovat a funkci rozvíjet.

2.1.2 Poskytování podnětů pro rozvoj zraku u dětí v MŠ v přírodním prostředí

V předškolní výchově využíváme jak spontánní, tak řízenou činnost. Při rozvoji zrakového vnímání můžeme pozorovat běžné jevy a situace. Například na procházce sledovat změny, které nastaly v přírodě, a přitom popisovat své pocity. Učitel v průběhu této aktivity pozoruje postřehy dětí, všímá si komentářů a případně zrakových vad. Další činností, která rozvíjí tento důležitý smysl, může být vyhledávání předmětů dle slovního pokynu či předvedení pantomimy. V přírodě děti mohou vyhledávat různé přírodniny, je však důležité omezit jejich množství, aby je děti dokázaly zrakem zafixovat. K učení nápodobou podle vzoru je tento smysl podstatný. Dítě od druhého odkouká, napodobí pohyb. Při pobytu venku mohou děti pozorovat chování, pohyb zvířat a později jej dramaticky ztvárnit.

Zrakem rozeznáváme také barvu a tvar různých předmětů. S těmito dvěma vlastnostmi můžeme pracovat různorodě. Děti mohou reagovat na slovní označení barvy a tvaru – v přírodě si mohou zahrát na lesního skřítku, který vyhledává barvy či tvary (princip hry Čáp ztratil čepičku), odhadnout tvar (pozitiv, negativ), ve venkovním prostředí mohou dále děti hledat stíny a rozpoznávat, komu stín patří. Správně určit barvu nejen předmětům, ale i okolnímu prostředí.

Pedagog může v rámci výtvarné výchovy podniknout výlet do přírody, zde děti mohou malovat vše, co vidí kolem sebe. Na procházce v lese mohou děti pozorovat a porovnávat různé odstíny barvy stromů, keřů, rostlin, trávy. Ve venkovním prostředí mohou děti vytvořit labyrinty nebo jiné obrazce z různých přírodnin – šišek, klacíků, kamínků, listů, zároveň si mohou tyto přírodniny donést do třídy (např. listy, větvičky, šišky apod.) a pracovat s nimi.

Pro rozvoj zrakového vnímání může pedagog využít různé techniky, například skládání částí rozděleného tvaru listu nebo sledování linií tužkou, kde dítě rozlišuje figuru a pozadí. Pro rozvoj této dovednosti lze využít připravené grafomotorické listy – například propletené tři obrázky a dítě musí obtáhnout jeden tvar, vybarvit zvíře schované mezi listy apod... Podle Nádvorníkové (2011, s. 35) je vhodné nejprve nechat děti vyřešit problémy pouze zrakem s ukazováním prstem. Dětem by měl být poskytnut dostatečný prostor a čas, aby si problém samostatně pokusily vyřešit. Pokud se dostanou do slepé uličky, měly by si uvědomit, že mohou začít svoji práci znovu od začátku. Teprve poté si děti vyzkouší práci s tužkou. I tady dítě pracuje s chybou, je dobré, když si ji samo uvědomí a opraví. Při výuce grafomotoriky lze využít různých cvičení, například obkreslování tyčky v plotu nebo kreslení vln. Toto cvičení pomáhá dítěti rozvíjet jemnou motoriku a připravuje ho na psaní.

2.2 Sluchové vnímání

Sluch nám umožňuje vnímat a rozeznávat zvuky v našem okolí. Je jedním z předpokladů pro správnou prostorovou orientaci a základem pro osvojení řeči. Tento smysl významně ovlivňuje vývoj řeči a zároveň přispívá k rozvoji abstraktního myšlení (Poláková, 2019a, s. 33). Také hraje roli v sociálním životě při navazování vztahů. Pro rozvoj sluchového vnímání je důležité vést děti k naslouchání říkadel, básniček, pohádek, písniček a vytvářet prostředí, které není přehlcené sluchovými podněty.

2.2.1 Vývoj sluchového vnímání

Plod reaguje na sluchové podněty již v prenatálním období. Po narození vnímá dítě hlas matky, který ho uklidňuje. Okolo tří až čtyř měsíců je schopné lokalizovat zvuk, postupně vnímá i vzdálenější zdroje zvuku. Lokalizace sluchových podnětů rozvíjí mimo jiné také prostorovou orientaci. Před prvním rokem dítě rozumí častěji používaným slovům a jednoduchým pokynům.

V předškolním období dítě dokáže rozlišit více zvuků, zdokonaluje se vnímání figury a pozadí neboli záměrně se soustředí a vyčlení některé zvuky z pozadí. S větším udržením pozornosti se rozvíjí záměrné naslouchání. Dítě je schopné naslouchat a zároveň postupně rozlišovat zvuky ze svého okolí. Přibližně ve třech letech by mělo dítě zvládnout udržet pozornost a naslouchat krátkému příběhu a před nástupem do školy vyslechnout celou pohádku.

Zpočátku je věta pro dítě akustickou jednotkou. Až po čtvrtém roce je dítě schopné rozlišit jednotlivá slova. Důležité je s dětmi v tomto věku rytmizovat, aby zvládlo členit

slova na slabiky. Postupně se také začíná rozvíjet analýza a syntéza. Přibližně v pěti letech začíná pracovat s hlásky.

Sluchové rozlišování souvisí s výslovností. Aby dítě správně vyslovovalo, je podstatné dobře odlišit hlásky, samohlásky, souhlásky pro psaní a čtení. Práce s krátkými a dlouhými samohláskami souvisí s vnímáním rytmu. Všeobecně pro vzdělávání se je klíčová sluchová paměť, díky které získáváme, zpracováváme a uchováváme informace (Bednářová a Šmardová, 2015, s. 15).

Vývojové škály sluchového vnímání

Podle Bednářové a Šmardové (2015, str. 41) pro lepší přehled můžeme sluchové vnímání rozdělit a sledovat v různých oblastech: naslouchání – dítě je schopné lokalizovat zvuk, pozná předměty podle zvuku, naslouchá příběhu, pozná písně podle melodie. Další oblastí je sluchové rozlišování – dítě dokáže rozlišit slova s vizuálním podnětem i bez. Sluchová paměť – dítě převypráví příběh ve větách. Ve sluchové analýze a syntéze můžeme pozorovat – roztleskání slov na slabiky, vyhledávání rýmující dvojice, určení poslední souhlásky ve slově... U vnímání rytmu můžeme sledovat napodobení rytmu, zvládnutí záznamu krátké a delší rytmické struktury...

2.2.2 Poskytování podnětů pro rozvoj sluchu u dětí v MŠ v přírodním prostředí

Děti v předškolním věku by měly zvládat reagovat sluchem na své jméno a také pokyn. Sluch tedy rozvíjíme v mateřské škole neustále. Tento smysl úzce souvisí s navazováním kontaktů, děti tedy při činnostech vedeme k naslouchání druhého. V rámci zavedeného režimu v mateřské škole by mělo dítě rozpoznat zvuk, který je spojený s danou činností. Například, když se zazvoní na zvonek, děti vědí, že mají uklízet (podmíněný reflex). Další činností rozvíjející sluch je dokázat odhadnout směr, odkud zvuk vychází – v přírodě můžeme pracovat s různými přírodninami – s kameny, klacíky, listy, kůrou, hlinou. V dnešní době se také využívají zvukové knížky, aplikace, které vydávají zvuk samy o sobě či je v průběhu čtení může předvádět sám čtenář, kdy dítě má větší motivaci příběhy poslouchat. Dle Jančaříkové (2017, s. 59) si děti čtenými příběhy o přírodě rozšiřují přírodovědnou slovní zásobu, avšak je důležité si uvědomovat, že každé dítě se naučí něco jiného, protože příběh ovlivňuje osobnost každého dítěte různorodými způsoby v závislosti na jedinečných charakteristikách každého dítěte. Děti si mohou procvičit sluch také nápodobou zvuku – venku může pedagog předvést zvuk přírodninou, děti mají zavřené oči a poté ho zkusí napodobit. Pedagog může dětem tuto aktivitu ztížit tím, že budou rozlišovat rychlost a intenzitu zvuku. V mateřské škole pracujeme se sluchem také při učení různých

básniček, písniček, říkadél (dítě zopakuje již slyšené slovo, větu) – na tichou poštu, na ozvěnu z lesa nebo se učí poznat stejné zvuky při aktivitě sluchové pexeso – nádobky naplnit přírodním materiálem a dítě sluchem vyhledává dvojice. Dítě by také mělo zvládnout reagovat na konkrétní slovo, které je spojené s pohybem. V přírodě můžeme vyjmenovávat různé rostliny, které děti ztvární pohybem. Při rozvíjení sluchového vnímání je důležité dítě pozorovat. Pokud dítě nereaguje na zvuky, může to být způsobeno krátkodobou pozorností, únavou, přesyčením podněty nebo adaptací na nové prostředí. Je důležité včas zkontrolovat, zda tato nulová reakce není způsobena sluchovou vadou (Nádvorníková, 2011, s. 39).

2.3 Hmatové vnímání

Hmat patří mezi základní smysly a jeho významný vliv se projevuje v rozvoji nervových spojů. Má také pozitivní vliv na emoční rozvoj jedince a na rozvoj jeho sociálních a komunikačních schopností (Poláková, 2019b, s. 32). Je také intenzivním zdrojem, který nám napomáhá vytvářet si představy o světě i prostoru. Hmatem dokážeme rozpoznat další vlastnosti předmětů například – velikost, měkkost, tvrdost, hrubost, jemnost, váhu, teplotu ...

Hmatové vnímání také úzce souvisí s jemnou a hrubou motorikou. V jemné motorice dochází ke zdokonalování jemných pohybů rukou, uchopování a manipulace drobných předmětů. Již u novorozence můžeme pozorovat uchopovací reflex, který se projeví vložением prstu do dlaně dítěte, které reflexně sevře dlaň v pěst. Děti hmatají nejen rukama, ale také chodidly, jazykem a rty (především kojenci) a vnímají tak podněty celým tělem.

2.3.1 Vývoj hmatového vnímání

Pro rané období vývoje dítěte je charakteristické vnímání prostřednictvím kontaktoreceptorů. To znamená, že dítě má touhu prozkoumávat předměty za pomoci vlastních dotyků. Zprvu k poznání používá hlavně ústa, později manipuluje s věcmi rukama. Vyhledává kontakt s něčím příjemným, co dítě dokáže uklidnit a uspokojit (Nádvorníková, 2011, str. 46).

Nádvorníková (2011, str. 47) uvádí, že v předškolním období má dítě hmatové vnímání již poměrně dobře rozvinuté. Je schopné získat přesnější informace a vyjmenovat specifitější vlastnosti o zkoumaném předmětu.

2.3.2 Poskytování podnětů pro rozvoj hmatu u dětí v MŠ v přírodním prostředí

Hmatové vnímání v mateřské škole využíváme při běžných přirozených situacích, kdy si dítě všímá vlastností předmětů – například v přírodě dítě zjišťuje, že je kámen těžší než klacík, mech je jemnější než kůra stromu... V předškolním věku by dítě mělo zvládnout rozeznat předměty pouze hmatem a vyjmenovat tak jejich vlastnosti – pedagog připraví látkový pytlík, do kterého vloží přírodniny s odlišným povrchem a dítě se snaží hmatem danou přírodninu uhádnout. Dítě může také přírodniny (kámen) řadit od nejtěžšího po nejlehčí a také může rozpoznávat dvojice materiálu na vytvořené tabuli z různých přírodnin obdobně jako tomu je u sluchového pexesa. V přírodě také nalezneme různé tvary, které děti dokážou rozpoznat zrakem, a pro lepší poznání tvaru využít hmat. Kromě poznání tvarů dítě již v raném věku zvládne určit pojmy „studené“ a „horké“. Děti mohou tyto vlastnosti předmětů a látek porovnávat různými připravenými prostředními, ale i v běžných denních činnostech, například uvědomění si rozdílu teploty uvnitř školky a venku nebo při mytí rukou určovat různou teplotu vody a popisovat své pocity. Poznávat hmatem je pro dítě zcela přirozenou potřebou, proto je důležité mu poskytovat tyto podněty průběžně.

2.4 Čichové a chuťové vnímání

Podle Polákové (2019, str. 37) nám čichové vnímání umožňuje cítit různé vůně i zápachy. Můžeme rozlišovat sedm elementárních pachů – pižmo, květinovou vůni, kafr, kořenitou vůni, éterickou vůni také hnilobný a čpavý pach. Čichové vjemy ovlivňují emoční mozková centra. Příkladem může být vůně levandule, která dítěti připomene maminku. Z toho vyplývá, že čich souvisí i s našimi vzpomínkami.

Vůně jsou všude kolem nás, ovlivňují naši náladu, schopnost soustředění, mohou člověka uklidnit, ale také naopak vyvolat stres. V přírodě můžeme s dětmi objevovat různé vůně jako kvetoucí rostliny, les, ovocné plodiny...

S čichem souvisí chuťové vnímání, které poskytuje informace o tom, co vstupuje do úst. Chuťové receptory rozpoznají čtyři základní chutě – kyselou, hořkou, slanou a sladkou. Každý máme chuťovou paměť, díky které si pamatujeme, jak co chutná. S dětmi můžeme rozvíjet tento smysl i během pobytu venku například ochutnáváním lesních plodů.

2.4.1 Poskytování podnětů pro rozvoj čichu a chuti u dětí v MŠ v přírodním prostředí

Pro rozvoj čichu a chuti využíváme každodenní činnosti jak ve vnitřním prostředí školky, tak i při pobytu venku. Pedagog může například děti namotivovat k jídlu sdělováním svých pocitů nápomocnými monology: „Dnes ten oběd krásně voní, cítíte vůni květin ve váze?“ apod. V přírodě mohou děti vyhledávat voňavé nebo zapáchající stromy, přírodniny, rostliny. Aktivitou rozvíjející tyto dva smysly je například poznat čichem danou potravinu a následně zapojit chuť pro ověření. Během čichání a ochutnávání děti popisují své pocity, zda jim věc voní či zapáchá, jak co chutná (kysele, hořce, sladce, slaneč). Při těchto činnostech bychom měli brát u dětí v potaz alergie a dodržovat hygienická pravidla.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 Úvod k praktické části

V rámci praktické části bakalářské práce byly připraveny jednotlivé metodické listy pro rozvoj smyslového vnímání pomocí přírodnin u dětí předškolního věku. V těchto metodických listech je popsána činnost, která se uskutečnila v rámci mé školní praxe v Mateřské škole Na Daliborce v Hořicích. Hlavním cílem vzdělávacího programu této školky je uvědomění si, že každá živá bytost je součástí velkého celku, a to našeho životního prostředí, přírody, která nás obklopuje. ŠVP je rozdělen do čtyř oblastí s názvy zvířat, propojených vlastnostmi zvířat i s návazností na čtyři přírodní živly. Čtyři zvířata jsou i čtyři rodiny tvořící jeden základní kmen, zde je zdůrazněna pospolitost celého kmene, rodiny, společnosti – pomoc mezi nimi i společné radostné chvílky. Každé zvíře má své dominantní vlastnosti a nabízí ostatním své vědomosti, dovednosti a poznatky, aby bylo všem umožněno účastnit se procesu poznávání dle vlastního výběru a uvážení. Velký důraz je kladen na přímé pozorování a badatelské činnosti v přírodě.

Při výchově jsou použity prvky alternativního vzdělávání (ranní kresba, ovál, tkaní na rámu, mandala, Montessori činnosti, pracovní centra z programu Začít spolu), které umožňují dítěti rozvinutí jeho osobnosti a samostatnosti. Ve výchově se prolíná i „výchova pomocí rituálů“, kdy je dětem jasný program dne a tím získávají jistotu v dnes tak nejisté době.

V programu výchovy je kladen důraz na prožitkové učení a děti se učí především venku. Rodičům je umožněno vstupovat do třídy dle přání a účastnit se všeho dění ve školce. Do předškolního vzdělávání je zařazena i matematika dle Hejného metody, kde se dětem zajímavým způsobem rozvíjí matematické představy. V rámci rituálů je starším dětem nabídnuto i seznámení s anglickým jazykem a v rámci polytechnické výchovy pracovní dílničky a vaření v kuchyňce.

3.1. Zásady vzdělávací práce v MŠ Na Daliborce

Vzdělávání se uskutečňuje během celého dne ve všech činnostech a situacích, které se v mateřské škole naskytnou. Ve vzdělávání je upřednostňováno rozvíjení smyslového vnímání jako základ veškerého přirozeného poznávání, prožitkové a kooperativní učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte. Učební aktivity probíhají především formou nezávazné dětské hry, kterou si dítě vybírá na základě svého zájmu a vlastní volby. Uplatňujeme situační učení, které je založeno na vytváření a využívání situací a v neposlední řadě je důležité i spontánní sociální učení, založené na

principu přirozené nápodoby. Jsou vyvážené spontánní aktivity, řízené činnosti v menších, či větších skupinách nebo individuálně, vycházejí z dětské volby, z potřeb dětí, jejich zvědavosti a potřeby objevovat. Pedagog respektuje fyziologické, kognitivní, sociální a emocionální potřeby dětí určité věkové skupiny, veškeré činnosti organizuje pro děti zajímavým způsobem tak, aby se každé dítě cítilo jistě, bezpečně a spokojeně v podnětném, obsahově bohatém prostředí a aby každé dítě zažilo během dne úspěch. Dále respektuje individualitu každého dítěte. Pedagog zásadně uplatňuje didaktický styl založený na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. Probouzí v dětech chuť učit se a objevovat. Důraz je kladen na pohyb venku. Pobyty venku se zařazují za každého počasí. Děti si tak zvyšují svoji tělesnou zdatnost a pobytem venku se otužují, zároveň získávají vztah ke svému rodnému místu a učí se vztahu k přírodě.

3.2. Environmentální činnost MŠ Na Daliborce

Mateřská škola aktivně spolupracuje se Střediskem ekologické výchovy SEVER Hradec Králové, Centrem přírodních věd a hvězdárnou Jičín, spolupráce probíhá i se ZŠ Na Daliborce, MŠ v Jilemnicích, MAP Podchlumí, DDM v Hořicích.

Mateřská škola je od roku 2018/2019 zapojena do sítě „MRKVIČKA“ a do mezinárodního programu Ekoškola. V červnu 2021 se ekotýmu a celé školce podařilo získat titul „EKOŠKOLA“ (Zelená cesta).

V rámci environmentální výchovy vznikl i každoroční projekt Plastopůst, který byl prezentován na Ekologické konferenci mateřských škol Kapradíčko v Hradci Králové na podzim 2018.

MŠ se každoročně účastní výzvy „Uklid’me Česko“.

4 Úvod k metodickým listům

Hra je pro dítě nezbytná a zásadní činnost, která mu pomáhá poznávat svět a zároveň samo sebe. Hrou se dítě učí, jak řešit problémy a situace, se kterými se může setkat v budoucnu, a získává také klíčové dovednosti a modely chování. Hra je důležitým prostředkem výchovy, který pomáhá utvářet citová pouta a vztahy s ostatními lidmi. Psychologové ji často přirovnávají k práci a zaměstnání dospělých, protože má stejnou roli jako pro ně: je zdrojem sebevyjádření, rozvoje osobnosti a sebehodnocení.

Dle Kořátkové (2014, s. 128) hra vychází z vnitřní potřeby dítěte a ovlivňuje jeho rozumovou, sociální, emocionální a pohybovou oblast. Spouštěčem pro hru je radost z činnosti v takovém rozsahu a formě, která odpovídá úrovni zralosti dítěte v danou chvíli. Svou hru nerealizuje vědomě proto, aby se něco naučilo, ale proto, že ho hra zajímá, má potřebu objevovat, vše si vyzkoušet a následně se přirozeně učí.

Metodické listy jsou zaměřeny na rozvoj smyslů dětí předškolního věku s pomocí přírodních materiálů. Jednotlivé listy popisují praktickou činnost v MŠ na rozvoj hmatu, sluchu, zraku, čichu a chuti. Každá metodika si klade dílčí cíle, které naplňuje pomocí pohybové a dramatické výchovy. Průvodcem celého projektu je víla Příroda (postava učitelky – v tomto případě jsem se role zhostila já). Víla Příroda děti provází všemi činnostmi, povídá si s dětmi o jednotlivých smyslech, díky hře na „imaginární postavu – vílu“ u dětí lehce upoutá pozornost. Děti při práci trénují hrubou i jemnou motoriku v přírodě, vnímají sebe a své smysly, trénují paměť, formulují otázky a hledají odpovědi, společně pracují, uvědomují si sounáležitost s celou přírodou. Tak se daří naplnit cíle ŠVP ve všech oblastech.

5 Metodický list č. 1 – rozvoj hmatového vnímání

První metodický list je zaměřený na rozvoj hmatu. V rušné části děti reagují na signál a hledají měkký či tvrdý povrch. Během rozcvičky se děti protahují a vnímají přírodu, která je obklopuje. V hlavní části metodiky si děti vyzkouší orientaci v prostoru při hledání dvojice přírodnin a zároveň procvičují hmat. Při relaxaci děti pracují s měkkou přírodninou a vnímají svůj dech. V závěru si děti zopakují, proč je pro nás hmat důležitý.

Téma: Rozvoj hmatového vnímání

Činnost: Ranní pohybová aktivita

Cíl: Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, rozvíjí se soustředěnost na určitý předmět – dítě rozezná přírodninu hmatem, uvědomění si vlastního těla

Dítě a jeho psychika – rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání

Očekávaný výstup: Dítě zvládne pohybové dovednosti a orientaci v prostoru, učí se záměrně soustředit na prováděnou činnost a udržet u ní pozornost, trénuje kooperativní činnosti ve dvojicích a skupinách, vědomě využívá smysl – hmat, zpracovává informace o dané přírodnině za pomoci hmatu

Pomůcky:

Rušná hra: kostým – víla Příroda, přírodniny – mech, šiška, kůra, tři kamínky, větvička smrku, šátek

Pohybová aktivita: „kouzelný“ pytlíček s obsahem – šiška, dřevo, sláma, kamínek, klacík, na vybrané přírodniny nalepit výrazný papírek a namnožit podle počtu dvojic dětí, bílé prostěradlo

Organizace: Venkovní prostor

Časová dotace: 30 min.

RUŠNÁ HRA

Motivace:

P: „Dobré ráno děti, já jsem víla Příroda a trochu se mi pomotaly dny, měsíc a čas. Protože byla dlouhá zima, vůbec se mi nechtělo vstávat. Jelikož k nám brzy přijde jaro, je na čase začít pracovat a všechny stromy, rostliny probouzet ze zimního spánku.“

„Řekne mi někdo prosím, co je dnes za den?“ – reakce dětí

„Jaký je měsíc?“ – reakce dětí

„Nedávno jsem se procházela svým domovem – lesem, loukami, zahradami a po cestě jsem pro vás něco nasbírala (odkryt 5 přikrytých přírodnin). Kdo ví, co tam leží, zvedne ruku a vezme si jednu přírodninu. Rukama celý svůj předmět každý ohmatá a řekne nám, jestli je tvrdý nebo měkký, jestli je hranatý či ne a jakou má barvu.“

„Nyní všichni vstaneme, a všechny přírodniny, o kterých jsme se bavili, můžete vidět kolem sebe. Úkolem tedy bude běhat dokola po vymezeném prostoru a na signál (třuknutí kamínků o sebe, předvést) budete hledat něco měkkého (např. mech), nebo tvrdého (např. kamínek).“

Metodický postup:

- Připravit přírodniny a zakrýt je šátkem
- Pedagog se vžije do role víly Přírody a lehne si doprostřed kruhu, začne se „probouzet“
- Na motivaci posadit děti do kroužku okolo připravených přírodnin
- Pedagog klade otázky
- Odhalit ukryté přírodniny (mech, šiška, kůra, kamínek, větvička smrku), děti si je ohmatají a popíší jejich vlastnosti (tvrdost/měkkost, hranatost, barvu)
- Pedagog vymezí prostor pro běh
- Děti běhají a reagují na signál (třuknutí kamínků o sebe)
- Po zaznění signálu hledají tvrdé nebo měkké přírodniny, kterých se dotknou
- Pedagog opět třukne kamínky a děti běhají (zopakovat 5krát)

ROZCVIČKA

Motivace:

P: „*Děti, když se kolem sebe rozhlédnete, co vidíte?*“

D: „*Stromy, mech, kamínky...*“ (předpokládaná odpověď)

P: „*Výborně, obklopuje nás příroda. Jelikož nám pomalu začíná jaro, je to pro přírodu tedy i pro mě velmi vyčerpávající. Proto se každé ráno musím pořádně protáhnout. Myslím si, že by se ráno měl procvičit každý, tak se do toho dáme společně s přírodou.*“

TV názvosloví	Motivace
Široký stoj rozkročný, upažit, kroužit v zápěstí, předloktí, celýma rukama.	„ <i>Jako první si protáhneme své ručičky. Začneme malovat malé sluníčko zápěstím, poté sluníčko zvětšíme, že ho budeme malovat předloktím, a nakonec namalujeme veliké sluníčko jako na naší obloze.</i> “
Mírný stoj rozkročný, skrčit předpažmo pravou, tahem protahovat před tělem, to samé s levou rukou.	„ <i>Na stromech nám začínají pučet a ukazovat nové lístečky. A to dá stromům zabrat, proto napneme ručičky, co nejvíc to jde.</i> “
Mírný stoj rozkročný, hlavou krouživým obloukem pohled doprava a doleva.	„ <i>Hlavičkou se podíváme na jednu stranu, jestli vidíme stromy či ptáčky a na druhou.</i> “
Stoj rozkročný, ruce v bok, kroužení trupem.	„ <i>Fouká nám vítr a pořádně s námi hýbe. Dáme ruce v bok a houpeme se ze strany na stranu.</i> “
Mírný stoj rozkročný, pravá noha přednožit pokrčmo, to samé s levou nohou.	„ <i>Nesmíme zapomenout protáhnout nožičky. Zvedneme jednu nohu a pořádně si ji prohlédneme, jestli nám na ni nevylezlo zvířátko. Zkontrolujeme i druhou nohu.</i> “
Mírný stoj rozkročný, pravá noha zanožit pokrčmo, to samé s levou nohou.	„ <i>Zvedneme nožičku dozadu a díváme se před sebe. A vyměníme druhou nohu.</i> “
Sed roznožný, vzpažit, úklon k jedné noze a poté k druhé.	„ <i>Sedneme si do trávy, předkloníme se k jedné noze a schválně, jestli neuvidíme na zemi broučka či nějakou rostlinku. Podíváme se i k druhé noze.</i> “

Metodický postup:

- Děti rozmístit tak, aby kolem sebe prostor a všechny viděly na vílu Přírodu (pedagoga)
- Motivace
- Poté začít se cviky, které opakujeme 3krát

POHYBOVÁ HRA

Motivace:

P: „*Děti, podívejte se, co jsem přinesla. Kouzelný pytlíček, co by v něm asi mohlo být?*“ – reakce dětí

„*V tomto pytlíčku mám... (postupně ukazují předměty, děti jmenují, co vidí – šišku, dřevo, slámu, kamínek, list). Kdo chce, může si předměty osahat, jestli to je ostré, měkké nebo tvrdé, těžké nebo lehké.*“

„*Představte si děti, že jsem všechny tyto přírodniny zde viděla, ale jsou velmi dobře schované. Abyste je lépe našly, mají zespoda nalepený oranžový papírek (názorně ukázat). Pomůžete mi všechny přírodniny najít?*“ – reakce dětí

„*Dobře, každý si najde kamaráda, se kterým se chytne za ruce. A pozor děti, každá dvojice najde jenom 1 předmět – jenom jeden! Pak přijdete ke mně a zkusíte pouze po hmatu najít stejný předmět v pytlíčku. Ten poté položíte na prostěradlo a společně budeme ostatní podporovat (v případě delší doby čekání, mohou ostatní dalším pomoci). Jakmile najdeme všechny dvojice, postavíme se okolo bílého prostěradla.*“

Metodický postup:

- Rozmístit po parku či zahradě přírodniny s nalepeným papírkem
- Ukázat pytlíček a nechat děti hádat, co se v něm nachází
- Představit přírodniny – nechat děti ohmatat
- Děti utvoří dvojice a vydají se společně hledat přírodninu
- Po nalezení předmětu, doběhnou k paní učitelce, a snaží se najít hmatem v pytlíčku stejnou přírodninu
- Přírodninu položí na prostěradlo a podporují ostatní děti, či pomáhají ostatním
- Jakmile budou všechny dvojice na prostěradle, vyzkoušejí si porovnávat předměty za pomoci hmatu (tvrdost/měkkost, hrubost/jemnost)

RELAXACE

Motivace:

P: „Musím vás velmi pochválit děti, odvedly jste skvělou práci. Všichni jste přírodě tedy i mně pomohly. A proto si zasloužíte odpočinek. Porozhlédneme se tu a vezmeme si do rukou něco měkkého například mech nebo šišku. Uděláme kroužek a sedneme si do tureckého sedu. Zavřeme oči a s nádechem stiskneme přírodninu v rukou a s výdechem stisk povolíme.“

Metodický postup:

- Vytvořit kroužek a posadit se do tureckého sedu
- Zavřít oči a vnímat svůj dech
- S nádechem stisknout v rukou přírodninu a s výdechem povolit stisk

UKONČENÍ ČINNOSTI

P: „Co můžeme děti díky hmatu rozeznat?“

D: „Rozeznat můžeme, jestli je to měkké nebo tvrdé, hranaté, lehké či těžké.“ (očekávaná odpověď)

P: „Ano správně, můžeme rozeznat povrch, váhu.“

P: „Kdo ví, jaké činnosti jsme dnes dělali? Seznámili jste se dnes s někým?“

D: „Cvičily jsme, hledaly a rozpoznávaly přírodniny hmatem, seznámily se s vílou Přírodou...“ (očekávaná odpověď)

P: „Ano, dnes jste se děti seznámily se mnou, vílou Přírodou, a pořádně si zacvičily. Také jste poznávaly přírodu hmatem i zrakem. Hledaly jste v kouzelném pytlíčku a správně jste našly dvojice. Všem vám děkuji a jako víla Příroda se s vámi milé děti pro dnešek loučím.“

Možná rizika:

- Problém s určení tvrdého a měkkého
- Nerozpoznání stejných přírodnin za pomoci hmatu v pytlíčku

Obrázek č. 1. Přiřazení přírodnin.
Autor fotografie – Lenka Sochorová

5.1 Hodnocení metodického listu č. 1

Ranní pohybová činnost byla zrealizována dne 13. 3. 2023 v MŠ Na Daliborce. Tématem a také hlavním cílem této řízené činnosti byl rozvoj hmatového vnímání. Do tohoto cvičení byla zahrnuta rušná část, kde se děti zadýchaly, poté rozcvička, následně hlavní pohybová hra a nakonec relaxace. V tento den se do činnosti aktivně zapojilo 18 dětí ve věku od 5–7 let.

Cvičení jsem zahájila venku. Před rušnou částí děti prozkoumaly přírodniny hmatem a slovně popsaly povrch, velikost, váhu, barvu a tvar. Následně děti reagovaly na signál a správně vyhledaly v okolí měkké či tvrdé přírodniny. Pochopení činnosti tedy dětem nedělalo problém. Během rozcvičení jsem dbala na správné provedení cviků a některé děti opravovala. V hlavní části si děti nejprve prohlédly a prohmataly přírodniny, které byly ukryté po vymezeném prostoru a poté se je vydaly hledat. Některé děti měly problém s orientací v prostoru, a tak jsem musela znovu ukázat, kde mají pátrat. Všechny dvojice kromě jedné přírodninu našly a správně hmatem rozpoznaly totožnou přírodninu v pytlíčku. Navrhla jsem dvojici, která nemohla přírodninu najít, zda nechce pomoci s hledáním od ostatních dětí a dvojice souhlasila. Zbývající přírodnina dala dětem zabrat. I přesto že děti nemohly přírodninu dlouho najít, všichni aktivně s nadšením hledaly a jen tak se nevzdávaly. Nakonec, když ji objevily, měly všichni velikou radost. Tato aktivita byla náročnější na organizaci, než jsem předpokládala, ale díky menšímu počtu dětí se vše zvládlo. Z důvodu mokré země se relaxace provedla ve stoje. Děti si před relaxací vzaly do ruky měkkou šišku, se kterou při dýchání pracovaly. Práce s dechem šla dětem dobře.

V závěru jsem dětem pokládala otázky, na které děti znaly správné odpovědi a uvědomily si, proč je hmat důležitý. Společně jsme si zopakovali, jaké přírodniny měly za úkol hledat, a připomněly si, jaké jsou měkké a tvrdé přírodniny.

Cvičení se dle mého názoru vydařilo. I když bylo na provedení trochu náročnější, vše se povedlo dle mých představ. Po skončení aktivit měly děti radost na tváři, z čehož jsem usoudila, že je aktivita bavila. Od některých dětí jsem dostala i pozitivní slovní zpětnou vazbu.

6 Metodický list č. 2 – rozvoj sluchového vnímání

Druhý metodický list je zaměřený na rozvoj sluchu. V rušné části se děti pohybují do rytmu klacíků. Během rozcvičky děti cvičí s šiškou a spolupracují ve dvojici. V hlavní části metodiky děti hádají, poznávají a pojmenovávají zvuky přírodnin a zároveň si vyzkouší orientovat se v prostoru sluchem. Během relaxace vnímají svůj dech, poslouchají zvuky přírody a okolí.

Téma: Rozvoj sluchového vnímání

Činnost: Ranní pohybová aktivita

Cíl: Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, rozvíjí se soustředěnost na určitý zvuk, uvědomění si vlastního těla

Dítě a jeho psychika – rozvoj, zpřesňování a kultivace sluchového vnímání

Očekávaný výstup: Dítě se zvládne pohybovat a orientovat v prostoru za pomoci sluchu, učí se záměrně soustředit na prováděnou činnost a udržet u ní pozornost, trénuje kooperativní činnosti ve dvojicích, vědomě využívá smysl – sluch, zpracovává informace sluchem

Pomůcky:

Rušná hra: kostým – víla Příroda, dva klacíky

Rozcvička: šišky – jedna do dvojice

Pohybová aktivita: kůra, klacíky, kamínky, tráva

Organizace: Venkovní prostor

Časová dotace: 30 min.

RUŠNÁ HRA

Motivace:

P: „*Dobré ráno děti, víte, kdo jsem?*“

D: „*Víla Příroda.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Ano, včera jsme se spolu seznámili. Nemohu se dočkat, až si znovu společně zacvičíme. Těšíte se jako já?*“ – reakce dětí

„*Výborně, vzpomenete si, co jsme včera během cvičení využívali při hledání přírodnin v kouzelném pytlíčku?*“ (v případě nevědomosti, napovědět ukázkou ruky)

D: „*Hmat.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Ano, správně. Hmat je jeden z našich smyslů a dnes budeme při našem cvičení používat další smysl, který zkusíte uhádnout. Na hlavě máme 2 oči, pusku, nos. Co dalšího je na hlavě dvakrát?*“ (postupně ukazovat na části těla)

D: „*Uši.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Správně, díky našemu ušim slyšíme různé zvuky. Jaké například?*“

D: „*Nástroje, zvuky různých zvířátek, řeč, auta...*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Výborně, nebo můžete slyšet přírodu, ve které se nyní nacházíme. Děti já jsem si přinesla přírodní „hudební“ nástroj, který držím za zády. Zavřete si prosím oči a schválně, jestli ho poznáte po sluchu (zahrát na klacíky). Na co jsem hrála, kdo ví?*“

D: „*Na klacíky.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Dnešním úkolem bude vnímat sluchem (ušima) zvuk klacíků. Když budou klacíky hrát na dvě doby (zahrát), všichni chodíme pomalu dokola. Jakmile klacíky budou hrát na jednu dobu, zrychlíme chůzi (zahrát). Když klacíky budou hrát osminky, utíkáme (zahrát).*“

Metodický postup:

- Motivace
- Děti hádají, na jaký nástroj pedagog (víla Příroda) hraje
- Děti reagují na rytmus klacíků
- Na dvě doby pomalá chůze
- Na jednu dobu sprint
- Na osminky utíkat

ROZCVIČKA

Motivace:

P: „*Děti, co to držím v ruce?*“

D: „*Šišku.*“

P: „*Správně, co by se dalo s šiškou dělat? Vydává nějaký zvuk?*“ – reakce dětí

P: „*Můžeme s ní cvičit?*“ – reakce dětí

P: „*Pojďme to zkusit. Každý si najde jednoho kamaráda, všichni utvoříme dvojici, ve které budeme společně s šiškou cvičit.*“

TV názvosloví	Motivace
Děti jsou ve stoji spojném natočené čelem k sobě, podávají si šišku navzájem z ruky do ruky, totéž v kleku.	„ <i>Postavíme se naproti sobě, nohy dáme k sobě a budeme si podávat šišku z ruky do ruky. Trochu to ztížíme, šišku si budeme podávat v kleku.</i> “
Ve stoji rozkročném jsou děti otočené zády k sobě, šišku si podávají ve vzpažení a hlubokém předklonu.	„ <i>Otočíme se k sobě zády, nohy si dáme od sebe a šišku si budeme podávat nahoře a v předklonu mezi nohama.</i> “
Ve stoji rozkročném jsou děti otočené zády k sobě, upaží, obě děti drží v ruce šišku. Předávají šišku v předpažení z pravé ruky do levé a v upažení si šišku navzájem vymění.	„ <i>Zůstaneme otočení zády k sobě, každý drží v ruce šišku. Roztáhneme ruce jako pták křídla a budeme si šišku s napnutými rukama předávat z jedné ruky do druhé (3krát). A teď si děti šišku vyměníme s kamarádem nad hlavou. A znovu si s napnutými rukama předáme šišku. Uděláme to 3krát, pojďme spolu počítat.</i> “
První dítě stojí rozkročené, vzpaží s šiškou. Druhé dítě mu rychle proleze ve vzporu klečmo mezi nohama, postaví se do stoje rozkročeného. Děti se vystřídají.	„ <i>Jeden z vás si dá nohy od sebe, vezme si šišku a ukáže ji veverce, která na nás někde kouká ze stromu. A kamarád vám mezitím proleze mezi nohama. Postaví se s nohama od sebe, převezme šišku, kterou bude střežit před veverkou.</i> “
Děti jsou v sedu roznožném čelem k sobě, dotýkají se chodidla, vzájemně si kutálejí šišku (dbát na protažené nohy, špičky nohou míří rovně vzhůru).	„ <i>Teď si děti sedneme naproti svému kamarádovi do trávy, dáme nohy od sebe a spojíme s kamarádem chodidla. Budeme si posílat šišku a postupně naše šiška bude nabírat rychlost. Nejprve si ji pošleme</i> “

	<i>pomalu. Poté o něco rychleji, a nakonec co nejrychleji.“</i>
Děti jsou v rovném sedu zády k sobě. Jedno z dětí drží šišku. Obě děti udělají hluboký předklon a poté si šišku předají ve vzpažení.	<i>„Otočíme se k sobě zády, nohy dáme mírně od sebe, jeden z vás si vezme do ruky šišku. Pořádně se všichni předkloníme, co nejdál to jde. Pomalu se začneme zvedat a předáme si šišku nad hlavou. Pozor na veverka.“</i>

Metodický postup:

- Motivace
- Vytvoření dvojic
- Rozdat šišku do dvojice
- Děti se postaví tak, aby dobře viděly na paní učitelku (vílu Přírodu)
- Poté začít se cviky, které všechny provedeme 3krát

POHYBOVÁ HRA

Motivace:

P: „*Děti, když se rozhlédnete kolem sebe, co vidíte?*“

D: „*Stromy, trávu, květiny...*“

P: „*Výborně, dalo by se na něco z toho zahrát, aby to vydalo zvuk?*“ – reakce dětí

„*Já víla Příroda si běžně na přírodní nástroje zahraji ráda. Chcete, abych vám zahrála na své oblíbené nástroje?*“ – reakce dětí

„*Dobrá, aby to ale nebylo tak jednoduché, uděláme kolečko, půjdeme k sobě a zavřeme oči. Vaším úkolem bude hádat, odkud zvuk vychází a na jaký přírodní nástroj hraji. Všichni si začněte broukat svou oblíbenou písničku a já se mezitím vzdálím, jakmile tlesknu, poslouvejte nástroj a rukou mi ukažte, odkud zvuk slyšíte. Po celou dobu, ale nekoukejte. Budeme používat pouze svá ouška.*“

„*Kdo si chce také zkusit zahrát na přírodní nástroj?*“ – reakce dětí

Metodický postup:

- Motivace
- Vytvořit malé kolečko
- Děti zavřou oči
- Pedagog (víla Příroda) se vzdálí a zahraje na přírodní nástroj – klacíky, rupnutí klacíku, na kamínky, škrabání na kůru, pípání ptáčka, trhání trávy, syčení hada, bzučení včely
- Děti ukážou, odkud zvuk slyší a hádají, poznávají, pojmenovávají, co slyší
- Děti si mohou vyměnit roli s pedagogem (vílou Přírodou) a zahrát tak na jiný nástroj

RELAXACE

Motivace:

P: „*Děti, postavíme se do kroužku a uvolníme celé naše tělo. Zavřeme oči a posloucháme, jestli neuslyšíme cvrlikat ptáčky, foukat vítr, zvuky různých zvířátek či něco jiného. Ruce si zahřejeme třením o sebe a zacpeme si dlaněmi uši. Sundáme dlaně z uší, slyšely jste něco?*“ – reakce dětí

P: „*Jaký to byl pocit?*“ – reakce dětí

Metodický postup:

- Vytvořit kroužek, uvolnit se
- Zavřít oči a poslouchat okolní zvuky přírody
- Zahřát si ruce třením o sebe a položit je na uši
- Vnímat svůj dech, nadechovat se a vydechovat do břicha

UKONČENÍ ČINNOSTI

P: „*Děti, jaký přírodní „nástroj“ se vám líbil nejvíce?*“ – reakce dětí

P: „*Kdopak ví, k čemu nám slouží ouška?*“

D: „*K tomu abychom mohli slyšet zvuky, hudbu, komunikovat...*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Správně, já vám děti ukážu různé přírodniny a schválně, jestli si vzpomenete, co jsme s nimi dělaly.*“ (ukázat dřívka – rušná hra, šišku – rozcvička ve dvojici, trávu, listí, kamínky, klacík – pohybová hra)

P: „*Na závěr bych se vás děti chtěla zeptat, zda víte po tomto cvičení, proč je pro nás sluch důležitý. Pokud ano, postavte se k šišce, pokud ne, postavíte se ke kameni.*“

Možná rizika:

- Špatná spolupráce ve dvojici v průběhu rozcvičky
- Děti nerozpoznají zvuk
- Děti nerozpoznají, odkud zvuk slyší

Obrázek č. 2. Hra na nástroje.
Autor fotografie – Lenka Sochorová

6.1 Hodnocení metodického listu č. 2

Ranní pohybová činnost byla zrealizována dne 7. 3. 2023 v MŠ Na Daliborce. Téma a také hlavní cíl této řízené činnosti byl rozvoj sluchového vnímání. Cvičení je rozděleno do čtyřech částí – rušná část, jejíž cílem je, aby se děti zadýchaly, poté se děti rozcvičí, v pohybové hře si procvičí sluchové vnímání a cvičení ukončí relaxace. V tento den se do činnosti aktivně zapojilo 14 dětí ve věku od 5–7 let.

I přes nepříznivé počasí cvičení proběhlo venku. S dětmi jsme se vydali do parku, který se nachází blízko mateřské školy. Před rušnou částí jsem si s dětmi zopakovala, jaký smysl jsme používali předchozí den a následně jsem navázala na práci z minulého dne hádankou na náš další smysl – sluch. Děti uhodly nejen tuto hádanku, ale také poznaly zvuk klacíků. V rušné části děti běhaly do kola a reagovaly na zvuk dřeva. Protože dětem ze začátku dělalo potíže spojit si zvuk s pohybem, nejprve jsem dětem musela radit slovně, a přitom hrála určité doby na klacíky. Po chvíli jsem přestala pomáhat slovně a děti samy dobře reagovaly pouze na zvuk. Rozcvičení probíhalo ve dvojici a s pomůckou (šiškou). Některé děti měly problém provést určité cviky z důvodu vyšší vrstvy oblečení. Procházela jsem mezi nimi a případně i pomáhala. Hlavní pohybová hra děti bavila nejvíce. Rozlišování zvuků jim nedělalo potíže, jediné, v čem si nebyly jisté, bylo rozeznat zvuk kamínek a klacíků. Poté si se mnou chtěly děti vyměnit roli a zahrát si na „přírodní nástroje“. Dokonce vymyslely i své vlastní – ťukaly na strom, škrabaly na šišku, dupaly na zem. Protože venku mrholilo, relaxace se zrealizovala ve stoje. Všichni jsme zavřeli oči, poslouchali zvuky přírody a blízkého okolí.

Na konci cvičení mi děti sdělily, jaký „přírodní nástroj“ se jim líbil nejvíce. Zopakovaly jsme si, proč je sluch důležitý a shrnuli jsme realizované aktivity a přírodniny se kterými jsme dnes pracovali. Děti při ukončení činnosti spolupracovaly a aktivně odpovídaly na kladené otázky.

Přestože nám počasí nepřálo, myslím si, že si děti ve všech aktivitách vedly dobře. Až na rozcvičení šlo vše podle plánu. Po skončení aktivit jsem dětem představila hodnotící škálu. Zeptala jsem se, zda po aktivitě rozumí, proč je pro nás sluch důležitý. Většina dětí dokázala reagovat kladně.

7 Metodický list č. 3 – rozvoj zrakového vnímání

Třetí metodický list je zaměřený na rozvoj zraku. V rušné části děti hledají svým zrakem v co největší rychlosti přírodniny a barvy. Děti se rozcvičí překážkovou dráhou, ve které spolupracují ve skupinách. Hlavní část je zaměřená na soustředěnost, kde děti vyhledávají stejné dvojice předmětů a správně je rozřazují. Během relaxace vnímají svůj dech a pracují se zrakem.

Téma: Rozvoj zrakového vnímání

Činnost: Ranní pohybová aktivita

Cíl: Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, naučit se překonávat překážky, uvědomění si vlastního těla

Dítě a jeho psychika – rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání

Očekávaný výstup: Dítě zvládne pohybové dovednosti a orientaci v prostoru, trénuje kooperativní činnosti ve skupinách a vědomě využívá smysl – zrak, zpracovává informace o dané přírodnině zrakem

Pomůcky:

Rozevička: 2 dlouhé klacíky, nastříhané papírky (6 zelených, 6 modrých), 10 šišek – hod na terč, modrý a zelený terč z papíru, provázek

Pohybová aktivita: krabice, dvě šišky, klacík, kámen, dvě PET lahve, dvě sklenice, mobilní telefon, tajemná hudba (Melodie hluboké noci, YouTube)

Organizace: Venkovní prostor

Časová dotace: 30 min.

RUŠNÁ HRA

Motivace:

P: *„Dobré ráno děti, dnes se spolu vidíme již po třetí. Kdo ví, jaké naše smysly jsme včera a den předtím procvičovali?“*

D: *„Hmat a sluch.“* (očekávaná odpověď)

P: *„Výborně, já jsem někdy zapomnětlivá víla. Jaké další smysly máme?“*

D: *„Čich, zrak a chuť.“* (očekávaná odpověď, v případě napovím ukázkou na nos, oči a jazyk)

P: *„Ano, dnes si procvičíme náš zrak. K čemu nám je zrak dobrý?“* – reakce dětí

P: *„Můžeme vidět vše kolem nás – barvy, věci, přírodu...“*

P: *„Děti, jste připravené se zahřát a procvičit náš zrak?“* – reakce dětí

P: *„Budeme lesní detektivové, kteří vyhledávají různé přírodniny či barvy, co nejrychleji. Já vám budu říkat, co máte hledat a vy doběhnete k dané přírodnině či barvě. Připravme si svůj zrak lesní detektivové a dáme se do toho. Najděte, co nejrychleji šišku, něco zeleného, kamínek, hlínu, trávu, strom, něco kulatého...“*

Metodický postup:

- Motivace
- Z dětí se stanou lesní detektivové
- Vymezit prostor k hledání
- Na pokyn pedagoga (víly Přírody), co nejrychleji vyhledat přírodninu či barvu
- Doběhnout k dané přírodnině či barvě

ROZCVIČKA

Motivace:

P: „Každý lesní detektiv by měl zdolat různé překážky. Já jsem si tu pro vás nějaké připravila. Vidím tu samé dobré lesní detektivy, zkusíte si všemi překážkami projít?“ – reakce dětí

„Rozdělím vás tedy na zelené a modré lesní detektivy. Všichni budete procházet stejnými překážkami.“

TV názvosloví	Motivace
Utvořit zástup, pomalá chůze a upažit	„První překážkou jsou tyto klacíky. A naším úkolem bude přes tyto klacíky přejít, aniž bychom spadli. Takže se budeme zrakem dívat na klacík a udržovat rovnováhu. Kdo chce, může si pomoci rukama.“ (upažit)
Slalom	„Tato překážka je o něco těžší. Budeme se vyhýbat stromům takzvaným slalomem. Já vám to předvedu.“
Hod	„Lesní detektivové na zemi leží terč, do kterého se budeme trefovat těmito náboji (šiškami).“
Předklonit se a podlézt	„A naši poslední překážka je podlézt pod tímto provázkem. Nejprve popředu, poté pozadu.“

Metodický postup:

- Motivace
- Rozdělit na dvě skupiny – zelení a modří lesní detektivy
- Vytvořit zástup a po jednom zdolávat překážky
- Po zdolání překážky se každý zařadí nakonec

POHYBOVÁ HRA

Motivace:

P: „*Děti, protože jsme dnes ti lesní detektivové, máme tu další záhadu (pustit tajemnou relaxační hudbu). V této krabici se ukrývají různé předměty. Co myslíte, že tam je?*“ – reakce dětí

P: „*Zkusíme se podívat.*“ (pomalu otvírat krabici – chvíle napětí)

P: „*Co vidíme?*“ – reakce dětí

P: „*Všimly jste si něčeho zvláštního?*“

D: „*Některé předměty tu jsou dvakrát.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Správně, a které to jsou?*“ – reakce dětí (postupně dvojice odebírat)

P: „*Ted' nám tu zbyly předměty, které nemají svého kamaráda a jsou z toho smutní. Zkusíme jim pomoci kamaráda najít?*“ – reakce dětí (hledat po vymezeném prostoru)

P: „*Výborně, všichni mají svého kamaráda. Myslíte děti, že všechny tyto předměty patří do přírody?*“ – reakce dětí

D: „*Nepatří.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Zkusíme říct, které ne a kam patří. Například sklenice patří do bílého kontejneru.*“

Metodický postup:

- Mít připravenou krabici a uvnitř – dvě šišky, klacík, kámen, dvě PET lahve, dvě sklenice, mobilní telefon, tajemnou hudbu
- Motivace
- Nechat děti hádat, co by se mohlo skrývat v krabici
- Odkrýt krabici, a postupně vyndávat předměty ven, děti vyjmenují předměty, které vidí
- Děti hledají dvojice předmětů, položí je stranou
- Děti hledají kamaráda ostatním předmětům ve vymezeném prostoru
- Děti rozřazují, které předměty najdeme v přírodě
- Předměty, které do přírody nepatří, děti označí a přiřadí jim jejich místo, vrátíme je zpět do krabice a odneseme je z přírody

RELAXACE

Motivace:

P: „*Děti, myslím si, že jste byli všichni šikovní lesní detektivové. Pohodlně si sedneme do kroužku. Zavřeme oči, vidíte něco? Jak se cítíte?*“ – reakce dětí

„*Ted' je pomalu otevřeme, co vidíte ted'?*“ – reakce dětí

„*Náš zrak je pro nás velmi důležitý. Zahřejeme si dlaně třením o sebe a položíme je na břicho. Pořádně se nadechneme, cítíme, jak se nám břicho nafukuje a s výdechem vyfukuje. Po výdechu zamáváme stromu. Zopakujeme hluboký nádech a výdech a zamáváme květině.*“

Metodický postup:

- Vytvořit kroužek a pohodlně se usadit
- Zavřít oči, děti popíšou pocity, co vidí a jak se cítí
- Otevřít oči, opět popsat pocity
- Vnímat svůj dech, nadechovat se a vydechovat do břicha
- Po výdechu mávat – stromu, květině, trávě a nebi

UKONČENÍ ČINNOSTI

P: „*Vzpomenete si, jaké záhady jsme řešili, co jsme hledali?*“

D: „*Hledali jsme, co nejrychleji různé přírodniny, prošli jsme různými překážkami, hledali barvy a dvojice přírodnin.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Výborně a jaký smysl jsme dnes procvičovali, proč je důležitý?*“

D: „*Zrak, díky němu můžeme vidět věci, barvy, zvířata, přírodu...*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Ano, zkusíme si oči zavřít. Vidíte něco?*“ – reakce dětí

P: „*A ted' oči otevřeme, a vidíme co?*“ – reakce dětí

Možná rizika:

- V rušné hře mohou mít děti problém určit měkkou/tvrdou přírodninu
- Špatné rozřazení předmětů v pohybové hře

Obrázek č. 3. Střílení na terč.
Autor fotografie – Lenka Sochorová

7.1 Hodnocení metodického listu č. 3

Ranní pohybová činnost byla zrealizována dne 15. 3. 2023 v MŠ Na Daliborce. Téma a také hlavní cíl této řízené činnosti byl rozvoj zrakového vnímání. Cvičení se skládá ze čtyř částí, které rozvíjí zrakové vnímání. První částí je rušná hra, poté se děti rozevčí, v pohybové hře si procvičí zrakové vnímání a cvičení ukončí relaxace. V tento den se do činnosti aktivně zapojilo 12 dětí ve věku od 5–7 let.

Cvičení proběhlo v lese nedaleko mateřské školy. Do lesa jsem šla napřed, abych připravila potřebné pomůcky ke cvičení. Děti dorazily později s druhou paní učitelkou. Jelikož jsem s dětmi jako víla Příroda již cvičila, tušily, že na ně víla někde čeká. S radostí ke mně přiběhly a čekaly, co se bude dít. Před rušnou částí jsme si zopakovali, jaké dva smysly jsme používali předchozí dny, děti si oba smysly vybavily. Poté jsem dětem určila roli – lesní detektiv, který se vydá na dlouhou cestu plných překážek a pro jejich zvládnutí bude potřebovat bystrý zrak. Děti byly na cestu natěšené. V rušné hře chodily dokola a vyhledávaly v co největší rychlosti přírodniny, a přitom se vyhýbaly různým překážkám. Děti kombinaci těchto dvou úkolů zvládly s přehledem. Následně se děti rozevčily zvládnutím dalších překážek, které postupně procházely ve dvou týmech. Prvním úkolem bylo jít po klaccích a udržet rovnováhu. Některé děti si pomohly upažením. Dále se vyhýbaly slalomem papírkům a stromům. Třetím úkolem bylo střílet „náboji“ (šiškami) na terč. Každé dítě se alespoň dvakrát do terče strefilo. V závěru podlézali lesní detektivové provázek různými způsoby. Po rozevčení jsme se s dětmi přesunuly k záhadné krabici. Pustila jsem do pozadí tajemnou hudbu a nechala děti hádat, co by uvnitř mohlo být. Děti hádaly plast, přírodniny, kámen, šišku ... Postupně jsem začala předměty z krabice vyndávat, když děti uviděly plast a sklo, reagovaly negativně – tyto věci se jim v krabici nelíbily. Když všechny předměty byly venku, nechala jsem děti se zamyslet nad tím, co vidí. Děti si všimly, že plastová láhev a sklo je tu dvakrát. Kamínek, klacek a šišku označily jako přírodniny, které patří do lesa a plast se sklem do tříděného odpadu. Rozhodli jsme se s dětmi sklo a plastovou láhev vrátit zpět do záhadné krabice a poté vytrídít. Zbylým přírodninám děti nasbíraly kamaráda. Našly spoustu větviček i kamínků. Při relaxaci se děti vydýchaly a na závěr zavřely oči a opět otevřely. Děti pochopily, jak je zrak pro ně důležitý, dokázali vyhodnotit, co vše by bez zraku nezvládly ...

Děti se do všech činností zapojily s radostí a v týmech spolupracovaly. Cvičení hodnotím pozitivně, jelikož se aktivitami naplnil hlavní cíl.

8 Metodický list č. 4 – rozvoj čichu

Čtvrtý metodický list je zaměřený na rozvoj čichu. V rušné části děti reagují na signál a běhají k určité míse (voňavé, zapáchající). Děti se rozcvičí na tematickou básničku, při které zapojí svůj čich. V hlavní části metodiky si děti nasbírají ingredience a všichni společně vyrobí voňavý lektvar. Na závěr se děti vydýchají, při nádechu se soustředí na to, co cítí, poté za pomoci čichu hádají, co se nachází v ukrytých miskách.

Téma: Rozvoj čichového vnímání

Činnost: Ranní pohybová aktivita

Cíl: Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, rozvíjí se soustředěnost na určitý předmět, uvědomění si vlastního těla

Dítě a jeho psychika – rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání

Očekávaný výstup: Dítě zvládne pohybové dovednosti a orientaci v prostoru (reagovat na signál a doběhnout ke správné míse), trénuje kooperativní činnosti při „vaření lektvaru“, vědomě využívá smysl – čich při vyhodnocování různých vůní, zpracovává informace o dané přírodnině za pomoci čichu

Pomůcky:

Rušná hra: mísa s dřevem, šiškami, jehličím, mísa s kozlíkem lékařským

Pohybová aktivita: hrnec, mísa, pytlík čaje, uvařený bylinkový čaj, kelímky, horká voda v termosce

Organizace: Venkovní prostor

Časová dotace: 30 min.

RUŠNÁ HRA

Motivace:

P: „Zdravím děti (víla Příroda vykukuje zpoza stromu), vyspali jste se dobře? Jste připraveni na naše čtvrté cvičení a procvičení našeho dalšího smyslu?“ – reakce dětí

P: „Hmm, co to tu tak krásně voní? Cítíte něco děti?“ – reakce dětí

P: „Já cítím stromy a hlínu.“

P: „Vidíte zde jehličnatý strom?“ – reakce dětí

P: „Půjdeme si k větvičce čichnout.“

P: „Já mám ve skleničce nasbírané jehličí, nechám vám ho kolovat a zkuste porovnat, jestli vám vonělo stejně jako na stromě.“

P: „Co jsme použili při čichání?“

D: „Nos.“ – očekávaná odpověď

P: „Výborně, náš nos. Díky našemu nosu cítíme různé vůně, ale i zápach.“

P: „Dnes tedy budeme pracovat s naším čtvrtým smyslem a to čichem. Jste připraveni?“ – reakce dětí

P: „Mám tu 2 mísy, zkusíme je společně očichat a každý řekne, jestli mu voní či ne.“ – postavit děti do řady

P: „Rozmístím mísy na dvě místa. Jak děti pojmenujeme voňavou a jak zapáchající mísu?“ – reakce dětí

„Nyní vaším úkolem bude na signál běhat k zapáchající nebo voňavé míse. Všichni se tedy postavíme doprostřed a na signál tedy tlesknutí vyběhnete k dané misce.“ – předvést

Metodický postup:

- Motivace
- Nechat kolovat dvě voňavé a jednu zapáchající misku
- Rozmístit mísky do prostoru
- Vymezit prostor pro běh
- Všichni se postaví doprostřed
- Na tlesknutí děti běží buď k voňavé či zapáchající misce

ROZCVIČKA

Motivace:

P: „*Děti, jelikož je tu jaro, co se v přírodě začíná dít?*“

D: „*Rostou kytičky, zelenají stromy, cvrlikají ptáčci...*“ – očekávaná odpověď

P: „*Výborně, já víla Příroda mám opravdu ráda jaro a vůni všech jarních květin. Znam jednu pěknou básničku o tomto období. Chcete ji slyšet?*“ – reakce dětí

TV názvosloví	Motivace
Mírný stoj rozkročný, hlavou krouživým obloukem podhled doprava a doleva	„ <i>Čichám vlevo, čichám vpravo,</i>
Mírný stoj rozkročný, kroužit pažemi	<i>ve vzduchu je cítit jaro.</i> “
Vzpažit, upažit pokrčmo, upažit, upažit pokrčmo, upažit poníž a připažit	„ <i>Sluníčko na obloze svítí,</i>
Mírná stroj rozkročný, dřep	<i>v trávě voní jarní kvítí.</i> “
Stoj rozkročný, ruce v bok, kroužit trupem	„ <i>Všude stromy zelenají</i>
Skok snožmo	<i>ptáčci na nich cvrlikají.</i> “

Metodický postup:

- Motivace
- Děti se postaví tak, aby měly kolem sebe prostor a viděly vílu Přírodu (pedagoga)
- Víla Příroda (pedagog) předvede pohyby a říká básničku
- Poté to děti zopakují s vílou Přírodou (pedagogem)

POHYBOVÁ HRA

Motivace:

P: „*Děti, co je to?*“

D: „*Hrnec.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Ano, proč ho tu asi mám?*“ – reakce dětí

P: „*Budeme vyrábět lektvar. My víly si ho vyrábíme také z různých bylinek. Vaším úkolem bude nasbírat z přírody, ve které se nacházíme něco voňavého. Nejprve budeme sbírat ingredience do této mísy a poté lektvar společně uvaříme. Máte na to určitý čas, jakmile uslyšíte ťukání kamínků, přiběhnete ke mně. Poté společně uvaříme lektvar v hrnci.*“

Metodický postup:

- Z důvodu bezpečnosti obhlédnout prostor, kde děti budou hledat ingredience
- Upozornit děti co mohou a co nemohou sbírat a trhat
- Motivace
- Vymezit prostor pro hledání ingrediencí
- Děti sbírají do mísy
- Poté děti společně s vílou Přírodou (pedagogem) dávají vybrané ingredience do hrnce
- Víla příroda (pedagog) poté zaleje ingredience v hrnci vařící vodou, přidá sáček bylinkového čaje
- Každé dítě si přičichne a řekne, jestli mu lektvar voní a jestli z toho něco cítí
- Na závěr víla Příroda (pedagog) dá přivonět ke svému lektvaru z bylinek (sypaný čaj) a nabídne dětem ochutnat

RELAXACE

Motivace:

P: „*Děti pohodlně se usadíme, zavřeme oči, nadechneme se nosem a vydechneme ústy. Cítily jste něco k čemu jsme dnes čichaly?*“ – reakce dětí

P: „*Já nyní nechám kolovat dvě mističky, uvnitř něco je. Zkusíme zjistit, co?*“ – reakce dětí

P: „*Ale pozor, budeme používat pouze náš čich.*“

Metodický postup:

- Vytvořit kroužek a pohodlně se usadit
- Přehrát meditační hudbu
- Zavřít oči, děti se nadechnou nosem a popíšou, co cítily (zopakovat 3krát)
- Nechat zavřené oči, poslat dětem 2 zakryté mísy látkou s dírou uprostřed (uvnitř hlína, jehličí)
- Děti hádají pouze čichem, co je uvnitř (nadechují se nosem a vydechují ústy)

UKONČENÍ ČINNOSTI

P: „*Děti dnes jsme procvičovali náš čtvrtý smysl. Jaký?*“

D: „*Čich.*“ (očekávaná odpověď)

P: „*Výborně, čich je pro nás také moc důležitý. Díky němu cítíme různé vůně, ale i zápach. Je také významný pro náš poslední smysl, o kterém se budeme bavit zítra.*“

P: „*Myslím, že jsme náš čich dnes opravdu potrénovali. Vonělo vám něco z toho, k čemu jsme čichali?*“ – reakce dětí

„*Mně vřelé Přírodě vonělo jehličí.*“

„*Jaká činnost vás děti bavila nejvíce?*“

„*Zítra se spolu budeme bavit o našem posledním smyslu a společně si zopakujeme, jaké všechny smysly máme. Loučím se s vámi děti a zítra na viděnou.*“

Možná rizika:

- Děti nepoznají po čichu, co se skrývá uvnitř mísy
- Mít povědomí o alergiích dětí na různé byliny, traviny

Obrázek č. 4. Vaření čaje.
Autor fotografie – Lenka Sochorová

8.1 Hodnocení metodického listu č. 4

Ranní pohybová činnost byla zrealizována dne 22. 3. 2023 v MŠ Na Daliborce. Čtvrtý metodický list se týká rozvoje čichového vnímání. Tato řízená činnost je rozdělena do čtyřech částí – rušná část, rozcvička, pohybová hra a cvičení ukončí relaxace. V tento den se do činnosti aktivně zapojilo 13 dětí ve věku od 5–7 let.

Na děti jsem čekala v lesíku a vykukovala zpoza stromu. Když mě děti uviděly, rychle za mnou běžely a křičely s nadšením víla Příroda. Před rušnou částí jsme zavřeli oči a zkusili se zamyslet nad tím, co cítí. Motivace pokračovala tím, že děti čichaly ke skleněné mističce, ve které bylo jehličí. Poté jsme vůni porovnávali s vůní na smrku (dětem vůně přišla stejná). Rušná část pro děti byla zábavná, líbilo se jim, že můžou mísy pojmenovat podle sebe (voňavá – fialka, zapáchající – bažina). Orientace v prostoru nedělala většině dětem problém. Děti se protáhly, a přitom se naučily básničku na téma jaro. Během pohybové hry si vyrobily voňavý lektvar, přičemž každý do hrnce přidal svou „ingredienci“, kterou správně pojmenoval. Dětem se velmi líbilo přírodní „vaření čaje“, kdy jsem teplou vodou zalila hrnec s bylinou. Při vydýchání děti cítily některé přírodniny, ke kterým si během cvičení čichaly.

V závěru jsme si s dětmi shrnuly, co nám během cvičení vonělo a co zapáchalo. Děti po celou dobu cvičení vědomě používaly svůj čich a sdělovaly své postřehy. Řízená činnost probíhala podle mých představ. Děti během cvičení věnovaly pozornost každé činnosti. Uvědomily si, k čemu nám slouží čich, čímž se naplnil cíl tohoto metodického listu.

9 Metodický list č. 5 – rozvoj chuti

Pátý metodický list je zaměřený na rozvoj chuti a zopakování všech smyslů. V rušné části děti čeká ochutnávka v budově mateřské školy, při které budou vnímat všechny své chutě. Venku se rozcvičí na pohybovou básničku na téma smysly. Hlavní část obsahuje aktivity, kde si děti procvičí všechny smysly. Během relaxace zapojí svůj čich, zrak, sluch i hmat.

Téma: Rozvoj chuťového vnímání, zopakování všech smyslů

Činnost: Ranní pohybová aktivita

Cíl: Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, rozvíjí se soustředěnost na určitý předmět, uvědomění si vlastního těla

Dítě a jeho psychika – rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání

Očekávaný výstup: Dítě zvládne pohybové dovednosti a orientaci v prostoru, během ochutnávky se učí záměrně soustředit a udržet pozornost, vědomě využívá smysl – chuť, zpracovává informace o daném ovoci či zelenině chutí, v průběhu pohybové hry bude schopné pracovat se všemi smysly

Pomůcky:

Ochutnávka: odšťavněné ovoce (citron, grep), nakrájená okurka a banán, banán a okurka v celku, hrníčky, kamínek

Pohybová aktivita: klacíky, kamínky, listy (hudební nástroje)

Organizace: Herna, venkovní prostor

Časová dotace: 40 min.

OCHUTNÁVKA

Motivace:

P: „*Dobré ráno děti, podívejte se doprostřed oválu, co tam vidíte?*“ *Co by mohlo být ve sklenicích?*“

P: „*Já vám teď budu ukazovat pantomimou na různé části těla, a vy mi řeknete, jaký to je smysl.*“ – pantomimicky ukazovat na oči, uši, a nakonec na jazyk

P: „*Děti, co bychom mohly mít na jazyku za smysl?*“

D: „*Chut'.*“ – očekávaná odpověď, případně postupně napovídat

P: „*Děti, podívejte se doprostřed oválu, co tam vidíte? Co by mohlo být ve sklenicích?*“

D: „*Ovoce a zelenina, grep a citrón.*“ – očekávaná odpověď

P: „*A je všechno stejné, čím vším se liší?*“

D: „*Barvou, tvarem, chutí...*“

P: „*Výborně, teď nás děti čeká ochutnávka. Nejprve ale všichni vyplázneme náš jazyček a oblízneme si pusinku. Zkusíme jazyk vypláznout ven a dovnitř. Skvěle, podívejte se na obrázek. Je na něm nakreslený jazyk, s kterým jsme cvičily. Díky našemu jazyku můžeme rozpoznávat všechny chutě. Kdo ví, jaké chutě máme?*“

D: „*Slanou, sladkou, hořkou a kyselou.*“ – očekávaná odpověď

P: „*Podíváme se na obrázek, kde ty chutě máme.*“ – Víla příroda – pedagog ukazuje chuťové pohárky na obrázku a děti si ukazují na svůj jazyk

P: „*Zkusíme ochutnat ovoce a zeleninu, nejprve každý ochutnáme banán a řekneme si, jestli byl hořký, slaný, kyselý nebo sladký.*“ – Poté vyzkoušet ostatní ovoce, zeleninu

P: „*Venku na vás děti čekají poslední aktivity, tak hurá na ně!*“

Metodický postup:

- Připravit si ovoce, odšťavnit (grep a citrón), nakrájet okurku (lehce posolit)
- Před ochutnávkou zjistit, zda nějaké dítě není alergické na připravené potraviny
- Doprostřed kruhu položit ovoce a zeleninu
- Motivace (ochutnávka uvnitř)
- Procvičení jazyka
- Vysvětlení, jaké chutě má člověk a kde se na jazyku vyskytují – ukázka na obrázku, děti si ukazují na svém jazyku
- Ochutnávka – děti si vezmou jedem kousek nakrájeného ovoce či zeleniny a poté učitelka (víla Příroda) naleje dětem do hrníčku vymačkaný grep a citrón
- Jakmile se k dítěti dostane kamínek do ruky, řekne, jakou to má podle nich chuť
- Přesunout se ven

Motivace:

P: „*Děti, to byla ochutnávka, co?*“ – reakce dětí

P: „*My si s tím ovocem a zeleninou ještě trochu pohrajeme. Uděláme dva týmy. Jeden tým se bude jmenovat Banán a druhý tým Okurka. Vaším úkolem bude střežit banán a okurku, nesmí spadnout na zem. Tým Banán poběží s banánem v ruce, oběhne strom a vrátí se zpět, předá dalšímu, kdo čeká v zástupu. A to samé tým okurka. Já vám to předvedu.*“

Metodický postup:

- Motivace
- Děti rozdělit do dvou týmů – tým Banán, tým Okurka
- Děti udělají zástup
- Víla (pedagog) ukáže dětem, kudy poběží
- První ze zástupu vybíhá s banánem či okurkou
- Hra končí, jakmile se všechny děti v zástupu prostřídají

ROZCVIČKA

Motivace:

P: „*Děti já víla Příroda jsem pro vás složila básničku o všech našich smyslech. Jste připraveni?*“ reakce dětí

P: „*Já začnu a vy po mně zkusíte opakovat slova i pohyb.*“

TV názvosloví	Motivace
Počítat na prstech do pěti	„ <i>Smyslů máme všichni pět,</i>
Kroužit pažemi	<i>vyjmenuj je s vílou teď.</i> “
Postupně ukazovat na oči, uši, ruce, jazyk	„ <i>Zrak, sluch, čich, hmat, chuť,</i>
Předpažit, ukázat na holky a poté na kluky	<i>má každá holka i kluk.</i> “

Metodický postup:

- Nejprve se děti postaví tak, aby měly kolem sebe prostor
- Víla Příroda (pedagog) říká básničku s pohybem a děti vše opakují

POHYBOVÁ HRA

Motivace:

P: „*Hmat, zrak, čich, sluch, chuť* vyjmenuje tady každá holka i kluk. Děti, když už všechny naše smysly známe, společně si je zopakujeme. Já víla Příroda jsem si pro vás připravila skvělé aktivity, tak hurá na ně.“

Hmat

P: „*Začneme naším hmatem (ukázat ruce). Všichni se postavíme vedle sebe, uděláme dlouhého hada. Zavřeme oči a zkusíme nahmatat palec kamaráda, který stojí vedle vás. Jaký palec je? Ostrý? Tvrdý? Měkký?*“ – reakce dětí

P: „*Výborně, teď si nahmatáme se zavřenýma očima své koleno. Je malé? Velké?*“ – reakce dětí

P: „*A nakonec nejtěžší úkol, se zavřenýma očima si nahmatáme svůj nos.*“

Sluch

P: „*Co máme na hlavě dvakrát?*“

D: „*Uši.*“ – očekávaná odpověď

P: „*Výborně s jakým smyslem budeme tedy pracovat?*“

D: „*Se sluchem.*“ – očekávaná odpověď

P: „*Ano, my si dnes zahrajeme na přírodní nástroje. Řekneme si k tomu básničku, kterou jsme se před chvílí učili.*“

Zrak

P: „*Dalším naším smyslem, který jsme procvičovali v parku, a překonávaly jsme s ním různé překážky, byl...?*“ – reakce dětí

D: „*Zrak.*“ – očekávaná odpověď, nápověda – ukázat na oči

P: „*Ano, zrakem jsme hledali dvojice předmětů a používali jsme ho při zdolání překážek. Dnes budeme při hledání stát a v co největší rychlosti přírodninu zkusit najít a ukázat.*“

Čich

P: „*Včera jsme čichali naším?*“

D: „*Nosem.*“ – očekávaná odpověď

P: „*Ano, vyráběli jsme lektvar. Dnes náš nos procvičíme tím, že budeme čichat k přírodě. Čichneme si ke kůře u stromu. Cítíte něco? A co k nějaké kytičce? Voní vám? Nadechneme se čerstvého vzduchu a pořádně vydechneme.*“

Chuť

P: *„Dnes jsme si ve třídě vyzkoušeli náš poslední smysl a to chuť. Máme na jazyku čtyři chutě. Kdo nám je poví?“* – reakce dětí

Metodický postup:

- Motivace
- Zopakovat postupně všechny smysly jednou aktivitou

RELAXACE

Motivace:

„Děti, jelikož máme všechny naše smysly procvičené a vy jste cvičily skvěle, můžeme si zavřít oči, vnímat naším čichem čerstvý vzduch a různé vůně. Dlaně si zahřejeme třením o sebe a dáme si je před obličej. Zhluboka se nadechneme nosem a vydechneme pusou. Posloucháme ušima přírodu a naším zrakem ji pozorujeme.“

Metodický postup:

- Vytvořit kroužek
- Zavřít oči, vnímat čichem čerstvý vzduch a vůně
- Zahřát si dlaně a dát je před obličej
- Zhluboka se nadechnout nosem a vydechnout pusou do dlaní, zopakovat dvakrát
- Poslouchat a pozorovat přírodu

UKONČENÍ ČINNOSTI

P: *„Děti máme všechny naše smysly procvičené. Schválně se naposledy zeptám, jaké smysly člověk má?“*

D: *„Hmat, sluch, čich, chuť, zrak.“* – očekávaná odpověď

P: *„Výborně, celý týden se mi s vámi opravdu líbil. Cvičení bylo zábavné. Jaký smysl vás bavilo procvičovat nejvíce?“* – reakce dětí

P: *„Já si snad nemůžu vybrat, bavilo mě všechno. A protože už máme vše procvičené, já víla Příroda se s vámi dnes loučím. Příroda, která nás obklopuje, mě potřebuje. Každému rozdám dárek na rozloučenou za to, jak jste krásně mezi sebou a se mnou spolupracovaly a všechny své smysly zapojovaly. Možná se spolu znovu setkáme. Ahoj!“*

Možná rizika:

- Před ochutnávkou zjistit, zda nějaké dítě není alergické
- Děti nemusí rozpoznat správně chuť ovoce či zeleniny

9.1 Hodnocení metodického listu č. 5

Ranní pohybová činnost byla zrealizována dne 23. 3. 2023 v MŠ Na Daliborce. Téma této poslední řízené činnosti byl rozvoj chuťového vnímání. Cvičení se skládalo ze dvou částí. V první části, jsem dětem připravila ochutnávku, ve které si procvičili své chuťové pohárky. Děti byly již na začátku aktivity natěšené a zvědavé. Před zahájením jsme si pomocí pantomimy zopakovali všechny naše smysly a děti tak uhodly, jaký poslední smysl nás čeká procvičit. Nejprve jsme si zacvičili s jazykem, ukázali si na obrázku, kde se nacházejí všechny chuťové pohárky (děti zvládly vyjmenovat všechny chutě samy) a poté začaly postupně ochutnávat ovoce a zeleninu. Vnímali jsme, kde chuť daného ovoce či zeleniny na jazyku cítíme. Po každém ochutnání jsem vyslala mezi děti kámen, který si posílaly a sdělovaly své pocity. Většina dětí rozpoznala chuť daného ovoce či zeleniny a také ji dokázaly na jazyku ukázat. Nejvíce je bavilo hádat a ochutnávat vymačkané šťávy z citronu a grepu. V druhé části si děti aktivitami zopakovaly všechny smysly. Předtím se děti zahřály pohybovou básničkou, která napomáhala dětem k uvědomění, kolik smyslů člověk má. V pohybové hře jsme začaly hmatem, se kterým děti zvládly určitou část těla rozpoznat a slovně popsat vlastnosti (tvar, povrch, velikost). Sluch jsme rozvíjeli rytmizací básničky s “přírodními nástroji“. Děti hrály s kamínky a dřívky do rytmu. Většině dětem se dařilo hrát na správnou dobu, některým dětem jsem pomáhala. V závěru se všichni sladili. Během následující činnosti děti pracovaly se zrakem – vyhledávaly přírodniny v co největší rychlosti. Děti vše v poměrně dobrém čase přírodniny svým zrakem našly. S čichem si děti zopakovaly hledání něčeho, co v přírodě voní. Poslední smysl, tedy chuť, jsme si s dětmi připomněli pouze slovně. Děti správně vyjmenovaly všechny naše chuťové pohárky.

Celý výstup bych hodnotila kladně. Děti v průběhu všech činností byly snaživé a měly touhu se naučit něco nového a zároveň i zopakovat své vědomosti. Během ochutnávky vědomě pracovaly se všemi chutěmi a v pohybové hře vědomě používaly veškeré své smysly. V závěru aktivit už byly děti značně unavené, ukončení činnosti jsem proto zkrátila.

Závěr

V této práci je předložen ucelený blok metodických listů, který se věnuje rozvoji smyslového vnímání u předškolních dětí pomocí přírodnin. Důležitou součástí této práce bylo navrhnout a přizpůsobit přípravy tak, aby vyhovovaly standardnímu režimu a hlavní náplni navštívené mateřské školy. Jelikož byla praxe uskutečněna v prostředí ekoškolky, všechny činnosti se realizovaly ve venkovním prostředí (i přes nepřízeň počasí). Bylo patrné, že děti jsou na pohyb na čerstvém vzduchu zvyklé, dokázaly se pěkně zabavit jak řízenou činností, tak i volnou hrou v lese, parku. Na základě pozorování se utvrdilo, že děti opravdu nepotřebují pro hru složité a sofistikované hračky, ale pro dobrou zábavu jim postačí větvičky spadlé ze stromů, šišky, kamínky, volný prostor k pohybu atd. Připravený program byl přijat kladně nejen od celého pedagogického sboru školky, ale největší odměnou byla odezva dětí, které se vždy těšily na další aktivity víly Přírody. Děti si vše nové dobře zapamatovaly z minulých dnů, reakce dětí mě pozitivně motivovaly v mé následující práci.

Uskutečněné činnosti prokázaly, že příroda plní významnou edukační roli a dětem poskytuje hojné množství podnětů pro jejich další celkový vývoj. Pohybové hry dětem přinášely uspokojení a dramaticky ztvárněná postava víly Přírody umocňovala prožitek všech aktivit.

Při práci s dětmi se potvrdilo, že všechny aktivity byly vybrány adekvátně k jejich věku, byly přiměřené a časově nenáročné (děti neztrácely pozornost). Vybrané činnosti naplňovaly nejen cíle ŠVP a TVP ekoškolky, ale byly zachovány i základní aspekty environmentální výchovy pro předškolní vzdělávání. Navržené metodické listy se mohou stát návodem pro vytváření podobně řízených aktivit ve všech typech mateřských škol.

Seznam literatury

- BEDNÁŘOVÁ, J. a ŠMARDOVÁ, V. (2015): *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0658-1.
- GALLEGOS, E. S. (2018): *Zvířata čtyř oken: integrace myšlení, smyslového vnímání, citění a imaginace*. Praha: Maitrea, ISBN 978-80-7500-341-6.
- HEDERER, J. (1994) *Životní prostředí a výchova*. Praha: Portál, ISBN 80-85282-88-7.
- JANČAŘÍKOVÁ, K. (2017): *Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, ISBN 978-80-7496-327-8.
- JANČAŘÍKOVÁ, K. a KAPUCIÁNOVÁ, M. (2013): *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, ISBN 978-80-7496-071-0.
- JANČAŘÍKOVÁ, K. (2022): *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 97880-7496-510-4
- KOŤÁTKOVÁ, S. (2014): *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2. vyd. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-4435-3.
- LEBLOVÁ, E. (2016): *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání druhé. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1149-5.
- NÁDVORNÍKOVÁ, H. (2014): *Rozvíjíme vnímání a tvořivost dětí: dítě a jeho psychika – poznávací schopnosti a funkce*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-163-2.
- NÁDVORNÍKOVÁ, H. (2011): *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, Nahlížet – nacházet. ISBN 978-80-86-307-87-9.
- POLÁKOVÁ, P. (2019): *Jak rozvíjet pohyb, emoce a smysly: pozorné a spokojené dítě*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0760-5.
- SLABÁ, H. (2020): *Montessori školka: jak to v ní chodí?* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1647-6
- SVOBODOVÁ, E. (2010): *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.
- ŠMELOVÁ, E. (2006): *Mateřská škola. Teorie a praxe II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1373-6.
- VOŠAHLÍKOVÁ, T. (2010): *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Praha: Ministerstvo životního prostředí. ISBN 978-80-7212-537-1.

Elektronické zdroje:

- KRUTSKÁ, Š. (2015): *Specifika školního vzdělávacího programu waldorfské mateřské školy se zaměřením na environmentální výchovu*. [online] [cit. 14. 4. 2023]. Hradec Králové, Diplomová práce, UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <http://antroposof.sk/diplomove-prace-tlac/krutska-specifika-sk-skolniho-vzdelavaciho-programu-waldorfske-materske-skoly.pdf>.
- MŠMT (2021): RVP PV září 2021.pdf. [online] [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>
- MŽP (2018): Co je program MRKEV? [online] [cit. 22.03.2023]. Dostupné z: <https://www.e-bedrnik.cz/zakladni-a-stredni-skoly/co-je-program-mrkev/>
- MŽP (2023): Environmentální vzdělávání a poradenství. [online] [cit. 07. 02. 2023]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/enironmentalni_vzdelavani_poradenstvi
- SEVER Hradec Králové (2012): Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER. Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER [online] [cit. 12. 02. 2023]. Dostupné z: <https://sever.ekologickavychova.cz/sever-hradec-kralove/>
- Tajemná a relaxační hudba – Melodie hluboké noci. *YouTube* [online] [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HUfp2DWsysk>.
- Zdravé město Mladá Boleslav (2012): Co je program Škola podporující zdraví? [online] [cit. 12. 2. 2023] Dostupné z: <https://www.zmmb.cz/stranky/12-co-je-program-skola-podporujici-zdravi>